

ΜΑΡΩ ΒΑΜΒΟΥΝΑΚΗ

Η μπαλάντα
της ζήλιας

23η ΧΙΛΙΑΔΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η μπαλάντα της ζήλιας**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Μάρω Βαμβουνάκη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: *Υλας και οι Νύμφες* (1896) του Τζον Γουίλιαμ Γουότερχαουζ, Πινακοθήκη Τέχνης Μάντσεστερ, Ηνωμένο Βασίλειο.
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Μάρω Βαμβουνάκη, 2016
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2016

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2016, 12.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1723-3
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1724-0

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΜΑΡΩ ΒΑΜΒΟΥΝΑΚΗ

Η μπαλάντα
της ζήλιας

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

- Ο Αρχάγγελος του καφενείου*, διηγήματα, 1η έκδοση,
Εκδ. Πύρινος Κόσμος 1978, εξαντλήθηκε.
- Ο Κύκνος κι αυτός*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση, Εκδ. Οδυσσέας
1979, 10η έκδοση, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ, 1996.
- Το χρονικό μιας μοιχείας*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. Δόμος 1981, 23η έκδοση 1998.
- Αυτή η σκάλα δεν κατεβαίνει*, διηγήματα, 1η έκδοση,
Εκδ. Δόμος 1982, 11η έκδοση 1998.
- Ντούλια*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση, Εκδ. Δόμος 1984, 11η έκδ. 1998.
- Χρόνια πολλά γλυκιά μου*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1985, 12η έκδοση 1999.
- Ο αντίπαλος εραστής*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1986, 22η έκδοση 2007.
- Η μοναξιά είναι από χρώμα*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1987, 27η έκδοση 2007.
- Ιστορίες με καλό τέλος*, διηγήματα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1988, 12η έκδοση 2000.
- Οι παλιές αγάπες πάνε στον Παράδεισο*, μυθιστόρημα,
1η έκδοση, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1990, 33η έκδοση 2009.
- Τα κλειστά μάτια*, αφήγημα, 1η έκδοση, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1990,
8η έκδοση 2001.
- Τανγκό μες στον καθρέφτη*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1992, 15η έκδοση 2001.
- Το δωμάτιο που ταξιδεύει*, παιδικό, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1992, 2η έκδοση 1996.
- Λουλούδι της κανέλλας*, ταξιδιωτικό, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1993, 5η έκδοση 1998.
- Θεατρικά 1*, θέατρο, 1η έκδοση, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1994,
2η έκδοση 2007.
- Θεατρικά 2*, θέατρο, 1η έκδοση, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1994,
2η έκδοση 2007.
- Με βελούδινα βήματα ο χρόνος*, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1995, 6η έκδοση 1999.

Τα ραντεβού με τη Σιμόνη, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1996, 10η έκδοση 2003.

Ο πιανίστας και ο θάνατος, μυθιστόρημα, 1η έκδοση (με το
ψευδώνυμο Βίργκω Βολάνη), Εκδ. Δόμος 1993,
8η έκδοση 2000.

Η κραταιά αγάπη, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1998, 11η έκδοση 2004.

Τηλεφωνήματα και ενοχές, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 1999, 6η έκδοση 1999.

Το τραγούδι της μάσκας, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2000, 6η έκδοση 2006.

Ο Ντάνκαν γυρεύει τον Θεό, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2001, 3η έκδοση 2001.

ΕΡΩΤΑΣ: Το γελοίο και το δέος, μυθιστόρημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2002, 5η έκδοση 2004.

Όταν ο Θεός πεθαίνει (μια συζήτηση με τον Αλέξανδρο Κατσιάρα),
1η έκδοση, Εκδ. Δόμος 2003, 4η έκδοση, Εκδ. Αρμός 2008.

Όχι άλλη αναβολή, Μιχάλη, βιογραφικό αφήγημα, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2004, 2η έκδοση 2004.

Τα πράγματα που ζουν απ' τον χαμό, 1η έκδοση,
Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2005, 3η έκδοση 2006.

Αντήχησα απ' το παρελθόν, μελέτημα, Εκδ. ΦΙΛΙΠΠΟΤΗ 2007.

Όλοι φοβούνται τον έρωτα, Εκδ. Αρμός 2012, 9η έκδοση 2013.

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

Ο παλιάτσος και η Άνιμα, ψυχολογία, 1η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2006, 70ή χιλιάδα 2016.

Το φάντασμα της αξόδευτης αγάπης, ψυχολογία, 1η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2008, 86η χιλιάδα 2015.

Χορός μεταμφιεσμένων, ψυχολογία, 1η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2009, 30ή χιλιάδα 2009.

Μια μεγάλη καρδιά γεμίζει με ελάχιστα, ψυχολογία, 1η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2010, 37η χιλιάδα 2016.

Το χρονικό μιας μοιχείας, τόμος με τρεις νουβέλες, 2η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2010, 17η χιλιάδα 2016.

*Αυτή η σκάλα δεν κατεβαίνει, διηγήματα, 2η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2009, 8η χιλιάδα 2015.*

*Ο ερωτευμένος Πολωνός, 1η έκδοση, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2011,
30ή χιλιάδα.*

*Κυριακή απόγευμα στη Βιέννη, ψυχολογία, 1η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2012, 20ή χιλιάδα 2016.*

*Το δωμάτιο που ταξιδεύει, παιδική λογοτεχνία, 2η έκδοση,
Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2013, 4η χιλιάδα 2016.*

*Γενέθλια ξανά, μυθιστόρημα, 1η έκδοση, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2013,
13η χιλιάδα 2014.*

*Σιωπές για να ακούγεται, ψυχολογία 1η έκδοση, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ
2014, 23η χιλιάδα 2016.*

*Η δικηγόρος, μυθιστόρημα, 1η έκδοση, Εκδ. ΨΥΧΟΓΙΟΣ 2015,
8η χιλιάδα.*

Της Αλέσιας

Ερωτευμένη με τη ζήλια της

Το πάθος ή την αρρώστια της ζήλιας ποτέ δεν είσαι σίγουρος πώς να τη χαρακτηρίσεις, είναι κάτι που πάντα με προβλημάτιζε. Εξάλλου, πάθος και παθολογία για άλλους ταυτίζονται, για άλλους συγγενεύουν. Η ζήλια, που τόσο δυναστεύει στους αιώνες των αιώνων τις ανθρώπινες πεripέτειες, συνιστά περίπλοκο αίνιγμα με διάφορες απαντήσεις, ακόμη και αντίθετες, και με πολλές αδιέξοδες ερωτήσεις. Επειδή έχω ζηλέψει στη ζωή μου, γνωρίζω την οδύνη της, το σφαγείο της, μιλάμε για σπαραγμό, για φωτιά που τρώει σωθικά, εσωτερικά όργανα, και μια μεγάλη μερίδα της ιατρικής επιστήμης θεωρεί πως ευθύνεται για σοβαρότατες οργανικές ασθένειες, όγκους και καρκίνους. Τίποτα δε σου αλλοιώνει τον χαρακτήρα, δε σου σκοτίζει τόσο τον νου όσο το να ζηλεύεις. Θα γελούσε κανείς με τις βλακειές που σε ωθεί να φαντάζεσαι, να πιστεύεις, αν δεν υπήρχε αυτός ο τρομερός σπαραγμός που αισθάνεσαι, όταν το μικρόβιο της ζήλιας φυτευτεί μέσα σου. Πού φυτεύεται; Στην καρδιά, στην κοιλιά, στον εγκέφαλο; Νομίζω πως φυτεύεται παντού, σε κάθε κύτταρο ορατό και αόρατο, στα δόντια,

σε κάθε σου τρίχα, στα νύχια, σε κάνει να σφαδάζεις και να εξευτελίζεσαι. Να καταλήγεις επικίνδυνος ενίοτε για σένα και τους άλλους. Πιστεύω πως μοιάζει υπερβολικά με το μίσος και, όταν το συλλογίζομαι έτσι, λέω πως τότε το μίσος, όπως πάντοτε, αυτόματα σε τιμωρεί επειδή μισείς. Αν πονάει όσο πονάει η ζήλια, τότε η κόλαση είναι το έγκλημα και η τιμωρία ταυτοχρόνως.

Και για ποια ζήλια μιλάμε; Για την ερωτική πρώτιστα. Όμως και η άλλη ζήλια, ανάμεσα σε φίλους, σε αδέρφια, η ανταγωνιστική, που τη λέμε και φθόνο, είναι μαρτύριο μέγα, και για εκείνον τον οποίο ζηλεύεις, αλλά βαρύτερο για σένα που το αισθάνεσαι. «Θεραπεύεται;» με ρωτούν ασθενείς μου και από τις δυο πλευρές. Απ' την πλευρά του έρωτα δηλαδή, από την όχθη του φθόνου, από την πλευρά εκείνου που ζηλεύει, από την πλευρά εκείνου που τον ζηλεύουν. Γιατρέυεται; Δεν ξέρω... Νομίζω δύσκολα. Χρειάζεται και κάποιο θαύμα ο ψυχολόγος για βοηθό του. Όπως πάντα, δηλαδή, σε κάθε είδους θεραπεία. Ευτυχώς που τα θαύματα συμβαίνουν.

Δε θέλω άλλο να κάνω εισαγωγές και να αναπτύσσω θεωρίες περί ζήλιας. Θα μετατραπεί η ιστορία μου σε ένα ανιαρό δοκίμιο και θέλω να το αποφύγω. Εγώ, για παράδειγμα, αποφεύγω να διαβάζω δοκίμια και ήταν ο σταυρός μου τα επιστημονικά εγχειρίδια την εποχή που σπούδαζα. Έτρεχα αμέσως με το μάτι στα παραδείγματα, στα περιστατικά, ενθουσιαζόμουν με τις ασκήσεις στην τάξη και αργότερα στις κλινικές. Όμως τα επιστημονικά κείμενα ήταν μια δοκιμασία που παραδέχομαι ότι με μοναδική βαρεμάρα με-

λετούσα. Η εμπειρία, η ζώσα ζωή, το γεγονός είναι πάντα αυτά που καθιερώνουν αλλά και ενίοτε υπερβαίνουν τις θεωρίες. Είναι φορές που τις ανατρέπουν, ακόμη και τις γελοιοποιούν. Ο άνθρωπος είναι και μυστήριο, κρύβει τις τελικές αντιδράσεις του, σου τη φέρνει, σε εκπλήσσει. Σε όλες του τις σχέσεις δηλαδή. Όσο κι αν πιστεύω στα καλά αποτελέσματα μιας ψυχοθεραπείας κοντά σε ειδικό, πάντα θα το λέω, με τα χρόνια όλο και συχνότερα, όλο και βεβαιότερα: Η ζωή η ζώσα είναι άπιαστη. Σε πιθανότητες μόνο ελπίζει μια επιστήμη.

Γι' αυτό και στην επιστήμη, και στον στοχασμό, και στις τέχνες, το ενδιαφέρον προσπαθεί να εστιάζεται στην εμπειρία, και πάνω από όλα στη ζωή την ίδια. Στο γεγονός, στο πλαίσιο, στον ρευστό χαρακτήρα, τον ανθρώπινο. Πρέπει όμως να κάνουμε υπομονή. Να επενδύουμε στην ανακούφιση και να ενδυναμώνουμε τις αντοχές μας.

Η ωραία Λένε υπήρξε για μένα και κατά τη θεραπευτική εμπειρία μου ένα σύμβολο της ζήλιας!

«Μα είναι ζηλιάρηδες και οι πολύ όμορφοι, οι ιδιαίτερα προικισμένοι;» θα μπορούσε να με ρωτήσει κάποιος φυσιολογικός αναγνώστης. Οι περισσότεροι αναρωτιούνται γι' αυτό· όποιος δεν έχει ασχοληθεί προσεχτικότερα με το σμήνος των μαύρων πτηνών που διασχίζουν τον αέρα των σχέσεων, σχίζουν και σκοτεινιάζουν τον ήλιο των χαρισμάτων τους, που ραμφίζουν σάρκες, όπως στην ταινία του Χίτσκοκ.

Στη ζωή, στην κοινωνική δηλαδή ζωή των σχέσεων, ρόλο πρώτο δεν παίζει η εικόνα που έχουν οι άλλοι για σένα, αλλά η εικόνα που έχεις εσύ για τον εαυτό σου και την αποκαλούμε: αυτοεικόνα. Καθένας που ασχολείται με την ψυχοθεραπεία σύντομα διαπιστώνει με κατάπληξη το μέγεθος της διαφοράς, το τρελό χάσμα, πόσο συχνά και πόσο πολύ διαφέρει η αντικειμενική εικόνα των ανθρώπων από την αυτοεικόνα τους. Καταντάει παρανοϊκό, όπως είπα κάποτε, το χάσμα. Άλλοι βλέπουν τον εαυτό τους κατά πολύ καλύτερο από όσο όντως είναι, και άλλοι υπερβολικά χειρότερο. Η ζήλια κυνηγάει σαν το ισχυρό μικρόβιο τους πιο ευάλωτους, εκείνους που υποτιμούν την εικόνα τους βεβαίως. Και θα μου πείτε: Υπάρχει εντέλει αυτό που αναφέρατε; Το «αυτό που όντως είναι ο άλλος»; Υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα; Ή μήπως τα πάντα είναι όπως τα νομίζουμε;

Μα και βέβαια υπάρχει, διάβολε, μια κάποια αντικειμενική πραγματικότητα, πάνω κάτω υπάρχουν στάνταρ και όρια! Αλίμονό μας, αλλιώς, πώς θα συνεννοούμασταν; Πώς θα κρατούσαμε έναν άξονα ή ένα μπαστούνι; Θα ήταν τόσο χαώδης η ζωή, που θα είχαμε εξαφανιστεί από αιώνες πριν, αν ο κόσμος δεν κατείχε ένα αλφάβητο. Μην τρελαθούμε πια για χάρη των πιο ευφάνταστων ποιητών!

Τα τελευταία χρόνια που γίνεται γενικός θόρυβος με την ασθένεια της ανορεξίας, με απορία πληροφορείται το ευρύ κοινό ότι μια ισχνή κοπέλα, κοκαλιάρικη και χλωμή σαν ετοιμοθάνατη, μπορεί να βλέπει την αντανάκλασή της στον καθρέφτη σαν ένα τετράπαχο ροδαλό πλάσμα και να συνεχίζει τη δίαιτά της έως θανάτου. Αυτό είναι μια αυτοεικόνα.

Την εποχή της νιότης μας, μας κατέπληττε η περίπτωση που διαβάσαμε στις τότε μαυρόασπρες εφημερίδες της παγκοσμίως –και διαχρονικώς όπως αποδεικνύεται– ποθητής γυναίκας με το όνομα Μέριλιν Μονρόε, η οποία κατέληξε να ζει με ηρεμιστικά, ψυχοθεραπείες και αλκοόλ, προκειμένου να αποξεχνά την αβάσταχτη ανασφάλειά της ως γυναίκας. Ήρθε μια μέρα, μια νύχτα νομίζω, που το παράκανε και βρέθηκε σε εκείνη τη μυθική πια μπλε πισίνα νεκρή. Στο άνθος της ομορφιάς της και της επιτυχίας της. Όσο κι αν δοξαζόταν η ωραιότητά της και ο μαγνητισμός της, η ίδια αισθανόταν τρομερά μειονεκτικά.

Και ζήλια είναι το έξαλλο πανηγύρι της ανασφάλειας!

Τι να πω παραπάνω εγώ; Είπαμε, τα γεγονότα της ζωής πείθουν κατά εκατοντάδες φορές πειστικότερα από τα επισημονικά και θεωρητικά κείμενα, τα οποία μπορούν και βρίσκουν φλύαρα επιχειρήματα για ό,τι θέλεις. Σ' αυτά, τα της ζωσας ζωής θα προστρέξω, προκειμένου να μιλήσω εδώ για το απερίγραπτο, τελικά, μαρτύριο της ζήλιας.

Η Λένε λοιπόν ήταν εσωτερικά ρημαγμένη από ανασφάλεια. Η αυτοεικόνα της κατάντησε απίστευτα παραλλαγμένη προς το χειρότερο, λες και «ο μαγικός καθρέφτης» στον οποίο στεκόταν μπροστά, κοιταζόταν και εξεταζόταν διαρκώς, όπως στους μαγικούς καθρέφτες των λούνα παρκ, δεν ήταν παρά ένα απαίσιο κακοφτιαγμένο τζάμι που της έστελνε πίσω μια ασχημότατη αντανάκλαση, το είδωλό της· το τι έβλεπε εκείνη δηλαδή για την όψη της, και το παραμέσα της όψης της, μια και η όψη μας επηρεάζεται υπερβολικά από το τι γίνεται στον βυθό της ψυχής μας.

Στα παιδικά της χρόνια, τότε δηλαδή που μια αυτοεκτίμηση θεμελιώνεται, τα πράγματα για εκείνη υπήρξαν ζορικά. Θα μιλήσουμε όμως για όλα τούτα σιγά σιγά, όπως σιγά σιγά τα ανακάλυπτα κι εγώ στο ντιβάνι των δύσκολων εξομολογήσεών της. Και λέω δύσκολες τις εξομολογήσεις της, γιατί η Λένε είχε λαμπρό μυαλό – όσο ευφυέστερος ο ασθενής μας τόσο πιο δύσκολη η γνωριμία του· με το εύστροφο μυαλό του έχει συλλέξει πλήθος τεκμηριωμένα ευρήματα για τις άμυνές του, τις αντιστάσεις του εναντίον της ίδιας της θεραπείας του, έξυπνο υλικό για τις εκλογικεύσεις του.

Για πολλούς ανθρώπους η ζωή τους δεν είναι παρά μια τεράστια εκλογίκευση, κατά κανόνα οι εγκεφαλικοί τύποι τα καταφέρνουν καλύτερα σ' αυτό και καταλήγουν οι πλέον βασανισμένοι, αυτοβασανισμένοι μετά, οι πλέον νευρωτικοί. Ο καθρέφτης του παιδιού για την αξία του, για την παρουσία του, για τα κιλά του, δεν είναι ο καθρέφτης του μπάνιου, της ντουλάπας ή του χολ που συνήθως τοποθετούμε δίπλα στο πορτμαντό, αλλά το βλέμμα των γονιών του όπως συνηθίζουν να το κοιτάζουν. Εκεί θα αντικατοπτρίσει την ομορφιά του και τις δυνάμεις του. Το είδωλο μέσα στο μάτι του γονέα –του ομόφυλου μάλιστα γονέα ακόμη περισσότερο– είναι αυτό που είσαι κατά τη γνώμη σου. Και η πρώιμη γνώμη σου, που δεν είναι παρά των γονιών σου η γνώμη, ριζώνει στον νου σου για τα καλά.

Οι συνάδελφοί μου και εγώ γνωρίζουμε πάνω στο πετσί μας πόσος κόπος, πόση επιμονή και καρτερία χρειάζονται για να αντέξεις, προκειμένου να πείσεις τον πελάτη σου να δει επιτέλους τον εαυτό του κατά την πραγματικότητα και

όχι κατά την πρώιμη αντανάκλαση που περιγράψαμε. Σαν παρούσα πραγματικότητα, σαν εδώ και τώρα, και όχι σαν μνήμη ειδώλου στο μάτι του γονιού. Εκτός των άλλων, μαθαίνει ο άνθρωπος, το παιδί δηλαδή που είδε αλλοιωμένη την εικόνα του στο γονεϊκό βλέμμα, να εξαρτά την αυτοεκτίμησή του από τους άλλους. Από τον τρόπο που οι άλλοι το κοιτούν. Το ίδιο δεν ξέρει, δεν πιστεύει, δεν ανθίσταται σε αδικίες, κολακείες και ψέματα, εναγωνίως περιμένει να δει τι θα δει απ' τους άλλους για το φτωχό του εγώ. Φτωχό σε βαθμό ζητιάνου. Ψαρεύει, επιβάλλει, εξαγοράζει, ζητιανεύει, παραμορφώνεται, ταυτίζεται, βεβαίως εξαρτάται, γυρεύοντας να του επιστρέψουν μια εικόνα του κολακευτική για λίγο. Και λέω για λίγο, γιατί η αυτοεκτίμηση των εξαρτημένων δεν έχει μακριά διάρκεια. Αν αρέσει στους άλλους ο εαυτός του, θα του αρέσει και του ίδιου, αν το αγαπήσουν, θα τον «αγαπήσει», αν αυτό αλλάξει θα αλλάξει και η δική του σχέση με το πρόσωπό του. Το χειρότερο, όπως είπαμε, η γνώση τού εγώ που προέρχεται από τους άλλους είναι μια γνώση εφήμερη, ασταθής, ως εκ τούτου εξαιρετικά αγχώδης. Δε ριζώνει, δε διαρκεί, μόνο σύντομα και επιφανειακά σε διαβιβάζει.

Όταν ο γονιός δε σε χορτάσει με αποδοχή, εμπιστοσύνη και αναγνώριση, όση επανάσταση κι αν κάνεις εναντίον του, θα παραδέχεσαι κάθε τόσο, κυρίως στα ζόρικα περάσματα, πως δεν είσαι παρά το πρόσωπο που ο γονιός θεωρεί πως είσαι. Στα παιδικά χρόνια, που για πάρα πολλούς δυστυχώς συνεχίζονται ισόβια, τουλάχιστον μέχρι να πεθάνουν οι γονείς –αν και όχι πάντοτε, ούτε ο θάνατος κά-

ποιους τους αποσυνδέει–, είσαι όπως θα σου υποδείξει πως είσαι η γνώμη του γονέα. Η αντικειμενική αλήθεια κάνει πέ-ρα, δεν την παραδέχεσαι, δεν τη γνώρισες καν.

Άλλωστε, τι είναι σε τελευταία ανάλυση η νεύρωση; Η διαστρέβλωση, λίγο ως πολύ, του προσώπου που όντως εί-σαι. Πρόκειται για μια παραμόρφωση, όμως διαρκώς αγχο-γόνα και νοσογόνα, με τα χρόνια ακόμη χειρότερη, αφού μια λάθος στροφή που πήρες κάποτε από τον ίδιο δρόμο στρί-βει κι άλλο και σε πάει αλλού κι αλλού, μακριά από το γνή-σιο θέλω που άξιζες. Τίποτα δεν αποδεικνύει τόσο τούτη την αντίφαση μεταξύ αντικειμενικής και υποκειμενικής εικόνας, όσο όταν ένα πανέμορφο πλάσμα αισθάνεται ανάξιο να αγα-πηθεί, ανίκανο να κερδίσει μια ασφαλή, πιστή σχέση, ανάξιο να κερδίσει σταθερά το ταίρι που θα ήθελε, και υποφέρει, χάνει έδαφος όσο οι εποχές προχωρούν, καταθλίβεται. Κυ-ρίως –το πιο μαρτυρικό– ζηλεύει και ζηλεύει ακαταπαύστως.

Γελώ με κάποιες γυναίκες, αλλά και άνδρες, που καμα-ρώνουν όταν το ταίρι τους τους ζηλεύει, θεωρώντας, ως εκ τούτου, ότι είναι τρελά ερωτευμένο μαζί τους. Ας μη θεω-ρούν τη ζήλια του σίγουρα για δική τους επιτυχία. Τις πε-ρισσότερες φορές ένας υπερβολικά ζηλιάρης τύπος είναι ζη-λιάρης συστηματικός. Δεν είναι ο μεγάλος έρωτας η αιτία που ζηλεύει, αλλά η χαμηλή του αυτοπεποίθηση. Η διαρ-κής φοβία του για την αξία του. Όλους και όλες με τους οποίους συνδέεται θα τους ζηλέψει με την πρώτη και ασή-μαντη αφορμή.

Το να είναι ανασφαλής ένας άσχημος, ένας με προβλή-ματα στην όψη και στις ικανότητες, πικρό μεν, αλλά φαίνε-

ται και λογικό. Έχει τους πραγματικούς λόγους του να φοβάται πως δεν αρέσει. Μόνο σε ένα χαρισματικό, ωραίο, ποθητότατο πλάσμα φαίνεται και βοά η παθολογία την οποία εξετάζουμε.

Και, ναι, θα το ξαναπώ, η ωραία Λένε υπήρξε ένα εξαιρετικό παράδειγμα. Σε βαθμό συμβόλου!

Την έλεγαν, είπε, Λένε και ήταν σαν τριαντάφυλλο. Άσπρο προς το ροδαλό, σπάνιο είδος, από αυτά που βλέπουμε σε κάποιες εκθέσεις ανθέων της Κηφισιάς και πλησιάζουμε να περιεργαστούμε αν είναι φυσικά ή από ύφασμα.

«Λένε! Δεν είναι νομίζω σκανδιναβικό όνομα;» τη ρώτησα μόλις συστηθήκαμε στο χολάκι του γραφείου μου.

«Ναι, πράγματι! Είναι το όνομα μιας γυναίκας από τη Σουηδία, που ερωτεύτηκε ο πατέρας μου όταν εργαζόταν νεαρός μηχανικός στη Ρόδο. Είμαι Ελληνίδα εκατό τοις εκατό, τη γιαγιά μου απ' τη μητέρα μου την έλεγαν Ελένη».

Μιλούσαμε προχωρώντας πιο μέσα για να καθίσουμε, να λάβουμε μάλλον τις καθορισμένες θέσεις μας στο εξής, του αναλυτή και της αναλυόμενης.

«Και η μαμά σας; Δεν την πείραξε που πήρατε όνομα ερωμένης του παπιά;»

«Δεν το ξέρει! Της άρεσε αυτό το αλλιωτικό έψιλον στην κατάληξη. Είπε πως έχει γεμίσει ο κόσμος από το Λένα και το Έλενα».

«Όλοι ευχαριστημένοι λοιπόν, Λένε! Μπορούμε να καθίσουμε αν προτιμάς».

Αυτόματα πήγε προς το ντιβάνι και αυτόματα ξάπλωσε σαν να ήταν η πολλοστή συνεδρία που κάνουμε. Απόρησα με την άνεσή της.

«Έχετε επισκεφτεί και άλλοτε ψυχολόγο!» της είπα παριστάνοντας τον πρόχειρο μάντη.

«Ου!...» απάντησε γελαστά. «Αμέτρητες φορές!»

«Έναν ή διάφορους;»

«Διάφορους!»

«Και δεν έχετε βρει μια κάποια λύση;»

«Είναι αγιάτρευτη η περίπτωση μου».

«Επιμένετε όμως».

«Μου κάνει καλό να τα διηγούμαι από την αρχή».

Είχε ένα ανεπιτήδευτο ύφος και έβγαζε κέφι. Σου προκαλούσε να κάνεις χιούμορ μαζί της, πράγμα σπάνιο μέσα στο γραφείο μου. Οι άνθρωποι τείνουν να παίρνουν πολύ σοβαρά τον εαυτό τους κι ακόμη τραγικότερα όταν υποφέρουν. Είναι βέβαια ο υπερβολικός εγωισμός του ασθενούς, ακόμη κι όταν έχει συνάχι, αλλά, πιστέψτε με και συγχωρέστε με, το βρίσκω γελοίο μερικές φορές. Η λεβεντιά είναι ένα αίτημα κάτω από όλες τις συνθήκες, κάτω από τις ζοφερότερες ασφαλώς. Γνωρίζω βέβαια καλά πως και το χιούμορ κάλλιστα μπορεί να είναι από άμυνα, να αποτελεί ακόμη ένα παραπέτασμα για να προστατεύσεις τα κρυμμένα σου, αλλά και η ποιότητα της άμυνας που επιλέγεις κάτι δείχνει για τη δική σου ποιότητα.

Ας μη γίνομαι όμως σκληρά αυστηρός με τα ανθρώπινα, με την άδικη αυστηρότητα που μας κυριεύει όταν είμαστε οι ίδιοι έξω από τον χορό. Παρά ταύτα, και παρά την επιβεβλη-

μένη στο επάγγελμά μου επιείκεια, με τα χρόνια το βλέπω πως πολύ έχουμε χαϊδέψει, δικαιολογήσει, διευκολύνει τη νέα γενιά. Το πληρώνουμε αυτό το λάθος οι πάντες, και οι μεγαλύτεροι και οι νέοι που έχουν βουλιάξει στις ανασφάλειες. Μια κάποια υγιής σκληραγώγηση είναι αναγκαία, ενδυναμώνει σώμα και καρδιά.

Πάντως, το πιο συνηθισμένο από όλα τα συμπτώματα, τα άχαρα συμπτώματα, είναι το μελόδραμα που αισθάνονται και προσπαθούν να σου περάσουν οι βασανισμένοι από έρωτα. Αν δεν είσαι κι εσύ ταυτόχρονα ερωτευμένος, αν δεν έχεις έστω υποφέρει πρόσφατα, είναι ικανοί να σου σπάσουν τα νεύρα, για να μην πω κάτι άλλο που ψιθυρίζω μέσα από τα δόντια μου. Θέλω να καταλήξω στην κοινοτοπία πως οι ερωτευμένοι χάνουν το χιούμορ τους, στοιχείο που τους κάνει, επιπλέον, ασυνεννόητους και βαρετούς. Όμως η Λένε, παρά το ότι ήταν, όπως έλεγε, ερωτευμένη, άστραφτε από ευφύια, ιδίως όταν αυτοσαρκαζόταν ή κορόιδευε άλλους. Φαντάζομαι πώς θα με περιέγραφε κι εμένα σε τρίτους! Πώς θα με παρίστανε στις φίλες της όταν θα έπιναν καφέ! Είμαι σίγουρος ότι με πολλά κουσούρια μου θα είχε φτιάξει γελοιογραφίες και καρικατούρες... Είμαι σίγουρος!

Προς το παρόν, και από την πρώτη μας συνεδρία, φερόταν σαν φιλάρεσκη γυναίκα που της αρέσει να ακκίζεται, να προκαλεί θαυμασμό, να κεντρίζει το ενδιαφέρον, να κερδίζει τις εντυπώσεις. Δεν ήξερα ακόμη αν αυτή τη συμπεριφορά, αυτή την ανάγκη, την εκδήλωνε προς άνδρες και γυναίκες ή ειδικά προς τους άνδρες. Προς εμένα, με την πρώτη, την εκδήλωσε. Με όπλο την εξυπνάδα της, την ετοιμολογία,

το άρωμά της, το νόστιμο ντύσιμο και το στόλισμά της, το απλό, καλόγουστο αλλά σίγουρα κολακευτικό, επιμελώς αμέριμνο, προσπαθούσε να λάμψει στη συνομιλία μας μια ώρα αρχύτερα. Φαινόταν να δίνει συνεχώς μάχες, και για τα πιο ασήμαντα. Ήταν, εν ολίγοις, άκρως ανταγωνιστική.

Μεγάλο το βάσανο και για μένα...

Το να μου αρέσει μια αναλυόμενη αποτελεί δοκιμασία κακιά. Από τη μια η φύση μου κι απ' την άλλη οι άρρητοι, έστω, όρκοι της επιστήμης που ασκώ με βάζουν στη μέση και με συμπιέζουν σαν συμπληγάδες. Δε μου συμβαίνει συχνά μια τέτοια σύγκρουση, όσο γερνώ βέβαια όλο και σπανιότερα, αλλά με τη Λένε συνέβη. Έκανε το παν η ίδια γι' αυτό. Έπρεπε διαρκώς να εξουδετερώνω τον ανδρισμό μου, να με κρατάω πίσω, να μην επηρεάζεται το ύφος μου, τα λόγια μου, να μην υποκύψω δηλαδή κι εγώ στον πειρασμό της δικής μου φιλαρέσκειας. Δυο φουντωμένες φιλαρέσκειες τι διάολο θεραπεία θα κάναμε εδώ μέσα; Δε μιλώ ασφαλώς για κάτι προχωρημένο, εννοείται, αλλά και μόνο ένας αμοιβαίος ερωτισμός στην ατμόσφαιρα, ένα φλερτ έστω, θα ακύρωνε την ελπίδα για θεραπευτική. Λες να φερόταν το ίδιο και στους προηγούμενους ψυχολόγους που πήγαινε; Λες γι' αυτό να μην πετύχαινε στο πρόβλημά της λύσεις; Είναι μια πιθανότητα...

«Συγγνώμη για την ερώτηση, αλλά θα θέλατε να μου πείτε αν οι προηγούμενοι ψυχολόγοι σας ήταν γυναίκες;» δε συγκρατήθηκα και τη ρώτησα.

«Ήταν άνδρες όλοι!» απάντησε και έδειχνε να της έκανε έκπληξη τούτη η δικιά της διαπίστωση.

«Γιατί άραγε;»

«Ειλικρινά, δεν ξέρω! Τώρα που ρωτάτε το συνειδητοποιώ. Με τις γυναίκες γενικά αισθάνομαι κάτι σαν αμηχανία... Σαν να μη με χωνεύουν, με κάνουν μάλιστα να νιώθω άσχημα, έχουν, πώς να το πώ, εξεταστικό μάτι. Με τους άνδρες είμαι πιο άνετη».

«Πώς περίπου αισθάνεστε κοντά σε γυναίκες;»

«Σαν πιο μικρή, σαν πιο χαζή και αδέξια... Λιγάκι ανύπαρκτη».

«Ανύπαρκτη;»

«Διαφανής καλύτερα. Όπως το μικρό φάντασμα, ο Κάσπερ».

Το αγκάθι είναι στη μητέρα, συμπέρανα βιαστικά, όπως πάντα μου και σε όλα βιάζομαι. Η ανυπομονησία στα συμπεράσματα με καταδιώκει και στις διαγνώσεις, το γνωρίζω ασφαλώς το πρόβλημά μου και κάνω υπομονή με τον εαυτό μου, δεν εμπιστεύομαι δηλαδή τις πρώτες διαγνώσεις μου, επιμένω πολύ στο να συγκεντρώνω στοιχεία στη συνέχεια.

Το αγκάθι είναι στη μάνα, πρωτοσκέφτηκα. Τα κορίτσια που δεν κέρδισαν τη μάνα τους, σαν μια τρυφερή, οικεία, και ενδιαφερόμενη μαζί τους μάνα, έχουν αργότερα δυσκολία στις σχέσεις με γυναίκες, αισθάνονται μπροστά τους μικρά αδέξια παιδιά, κατώτερες, για κάτι άγνωστο ντρέπονται. Βιαστικά συμπεράσματα, το ξέρω, αλλά μιλώ για έναν κανόνα σθεναρό –με εξαιρέσεις–, που σου επιτρέπεται να τον θυμηθείς και να τον προσέξεις.

Δεν είχα άδικο αλλά όχι και πολύ δίκαιο. Η μητέρα της

Λένε δεν ήταν επαρκής, δεν τη δυνάμωσε, δεν τη βοήθησε σε υπερβάσεις που της χρειάστηκαν, όχι μονάχα δεν την αποζημίωσε συναισθηματικά, αλλά ενδυνάμωνε με την αδιαφορία της τη γνώμη του συζύγου της. Αλλά όχι, δεν ήταν το κύριο θέμα η μάνα. Η μεγάλη πληγή, το πρωτογενές και ενεργό τραύμα ήταν από τον μπαμπά της. Θα το ξαναπώ και παρακάτω με περισσότερα λόγια. Πάντα στα σοβαρά γονεϊκά προβλήματα του παιδιού είναι και οι δυο γονείς φταίχτες. Σε διαφορετική αναλογία έστω μοιράζονται το έγκλημα. Είμαι από τους ψυχολόγους που πιστεύουν πως δε δένουν εύκολα ως ζευγάρι ένας ισορροπημένος και ένας ανισόρροπος. Ακόμη κι αν στην αρχή τούς γοητεύσουν οι διαφορές τους, με τον καιρό το πράγμα γίνεται υπερβολικά δυσλειτουργικό και καταρρέει το ζεύγος τους. Δυο ανισόρροποι, ναι! Τους ενώνει σφιχτά η αντιστοιχία των παθολογικών αναγκών τους. Για τους δυο ισορροπημένους δεν καλοξέρω, δεν έχω και πολλά παραδείγματα.

Υπάρχουν επιστήμονες που ισχυρίζονται το αντίθετο. Το σέβομαι. Άλλωστε οι επιστήμες της ψυχολογίας έχουν να κάνουν με το ρευστότερο αντικείμενο, το πιο μυστηριώδες –κι ας απεχθάνεται η επιστήμη τη λέξη «μυστήριο»–, έχουν να κάνουν με την ανθρώπινη ψυχή και βγάλε άκρη!...

Για να ξαναγυρίσω στην ερωτική ατμόσφαιρα μεταξύ θεραπευτή και θεραπευόμενου, που απασχόλησε και τον Φρόιντ –λέγεται πως υπήρξε το τεράστιο σκάνδαλο και το μεγάλο ρήγμα στη φιλία του με τον αγαπητό του μαθητή Καρλ Γιουνγκ, όταν ο δεύτερος έκανε ερωτικό δεσμό με αναλυόμενή του–, θα θυμηθώ μια άλλη περίπτωση, πριν

από πολλά χρόνια, προτού παντρευτώ την πρώτην γυναίκα μου, όταν ξεκίνησα να εργάζομαι στη θεραπεία, και μια νεαρή κυρία με ερωτεύτηκε. Τότε ήταν που μπήκα στο μεγάλο δίλημμα τι να πράξω, σημειωτέον μάλιστα πως ήταν νόστιμη και με έβαζε σε διαρκή πειρασμό.

Στην αρχή υπέθεσα πως όλη εκείνη η λατρεία της δεν ήταν παρά μια ανάγκη γονιού στο πρόσωπό μου, ανάγκη που εξαιρετικά συχνά θα εκδηλώσει ο αναλυόμενος, μια και η πλειοψηφία των ψυχολογικών προβλημάτων ανάγεται στην ανάγκη του επαρκούς, στοργικού, ενδιαφερόμενου γονέα που δεν είχε. Έλα όμως που και στην ενήλικη ζωή τα γονεϊκά τραύματα διαμορφώνουν σε υπερβολικό βαθμό τις μετέπειτα ερωτικές ανάγκες και δεν είναι απλό να τα ξεχωρίσεις. Τεράστιος αριθμός ανθρώπων, ανδρών και γυναικών, αποζητούν να διορθώσουν την παιδική –και βρεφική– κακοποιημένη ηλικία τους μέσα στην ερωτική τους σχέση. Οι άνθρωποι παντρεύονται εκείνον που μοιάζει ή που δε μοιάζει στον γονέα-αγκάθι. Όχι εκείνον ή εκείνη που αρέσει στον σημερινό ενήλικο εαυτό. Ο γονέας είναι το κριτήριο, το πρότυπο προς αντιγραφή ή προς αποστροφή, προς μίμηση ή προς αποφυγή. Τον γονέα-αγκάθι έχει κατά νου το υποσυνείδητο όταν διαλέγει, το μικρό πληγωμένο παιδί βγαίνει και σκάει μύτη στην ερωτική του συμπεριφορά. Έτσι είναι τα πράγματα, καταπώς μας έδειξε ο Φρόιντ, καταπώς υπονόησε ο τραγικός Σοφοκλής, και τι να κάνουμε εμείς; Πώς να τα αρνηθούμε όσο κι αν μας σοκάρουν.

Εν ολίγοις, εκείνοι που ζηλεύουν περισσότερο στις ερωτικές σχέσεις τους είναι εκείνοι στους οποίους δε στερεώ-

θηκε η αυτοπεποίθησή τους στα χέρια των γονέων, και μάλιστα εγκαίρως. Το εγκαίρως, κατά τα σωστά ηλικιακά στάδια ανάπτυξης, δηλαδή, είναι ένας παράγων ιδιαίτερος σοβαρός για τη θεμελίωση της ψυχικής ωριμότητας και την εγκατάσταση της συναισθηματικής υγείας. Οι προσπάθειες για βοήθεια και επούλωση που άκαιρα κάνουμε αργότερα στο ντιβάνι μου είναι ασφαλώς ωφέλιμη αλλά συναντάει τις δυσκολίες τού «εκτός χρόνου», του εκ των υστέρων, παλεύουμε με τις νοητικές και καρδιακές σκληρύνσεις που έχει παγιώσει ο καιρός.

Και τι εγκαίρως λέω τώρα! Οι γονείς είναι σκυλιά στο πείσμα τους. Θα σε κρίνουν και στα εβδομήντα σου, όπως ξεκίνησαν να σε κρίνουν την εποχή που μπουσουλούσες. Και να μη μιλούν, ξέρουν να στέλνουν με ισχυρότατα σήματα την κριτική τους προς εσένα, εσένα που έχεις καταφέρει να παραμένεις ο πιο ευάλωτος δέκτης απέναντί τους. Κι ας ουρλιάζεις, κι ας τους κατηγορείς, κι ας ξενιτεύεσαι, πάλι σε επηρεάζουν. Το ότι εκνευρίζεσαι μαζί τους έξαλλα, φανερώνει ακριβώς πως επηρεάζεσαι, σου ρουφούν ξανά ενέργεια, γονατίζεις στη γνώμη τους, σε χορεύουν στο ταψί τους! Όσο πιο πολύ θυμώνεις και φωνάζεις, όσο επαναστατείς, τόσο αποδεικνύεις πόσο επηρεάζεσαι και πόσο ασπάζεσαι τη γνώμη τους.

Ο Γάλλος καθηγητής μου στο Παρίσι, όταν σπούδαζα λίγο μετά την ένδοξη δεκαετία του εξήντα, σφοδρός φροϊδικός, μας δίδασκε για τη λατρεία του Φρόιντ προς τη λογοτεχνία και ιδιαίτερα βέβαια στον Ντοστογιέφσκι, ποιον άλλον; Ο Μίτια Καραμάζοφ, μας έλεγε, είναι αναμφίβολα ένα φλογισμένο, ηφαιστειώδες σύμβολο τυφλής ζήλιας,

αλλά να μην ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα αγόρι που η μάνα του το εγκατέλειψε μωρό και ο πατέρας του τον περιφρόνησε σε εγκληματικό βαθμό. Μας διάβαζε τότε από το κύκνειο άσμα του Ρώσου ένα απόσπασμα για τη ζήλια, το οποίο έχω αποστηθίσει κι είναι εντελώς ρεαλιστικό: *Είναι αδύνατο να διανοηθεί κανείς πόση καταισχύνη και ηθική κατάρπτωση μπορεί να σηκώσει ένας πραγματικός ζηλιάρης χωρίς καμιά απολύτως τύψη συνειδήσεως! Και αυτό όχι γιατί είναι όλοι τους οι ζηλιάρηδες βρωμερές ψυχές. Αντιθέτως! Μπορεί να είσαι μεγάλη καρδιά, με τον πιο αγνό έρωτα, κι ωστόσο να κρύβεσαι κάτω απ' τα τραπέζια, να δωροδοκείς παλιανθρώπους, να υπομένεις τη βρωμιά της σπιουνιάς και της κατασκοπείας.*

Για τον άλλο γίγαντα της ζήλιας, τον Οθέλλο, δεν έχουμε λάβει πληροφορίες για την οικογενειακή παιδική του κατάσταση. Όμως η ζήλια είναι κατά κανόνα σύμπτωμα της αυτοαμφισβήτησης, παλιάς έλλειψης αυτοπεποίθησης, μειονεξίας εκείνου που ζηλεύει, και όχι σύμπτωμα πάντα ενός τεράστιου έρωτα. Βιαστικά μπορούμε να υποθέσουμε, ως εκ τούτου, πως ένας μαύρος Αφρικανός στρατιωτικός, τις εποχές μάλιστα εκείνες, δε θα ήταν περήφανος για την όψη του, το χρώμα του ανάμεσα σε λευκούς, και την καταγωγή του. Να ήταν όμως μόνο αυτό;

Όσο για μένα, που η μάνα μου υπήρξε αυστηρότερη κι από τον Δράκοντα της Σπάρτης, επιμένω να σας κάνω επίδειξη θεωρητικών γνώσεων και να μην αφήνω τη Λένε να πρωταγωνιστήσει όπως δικαιούται στο δικό της έργο. Την κρατώ πίσω στις κουίντες της ιστορίας της και μοιάζω με

εκείνους τους ματαιόδοξους κονφερασιέ, που έτσι και πιάσουν το μικρόφωνο, δεν το αφήνουν απ' τα χέρια τους.

Η Λένε ήταν αρραβωνιασμένη με άνδρα αρκετά μεγαλύτερό της. Όχι υπερβολικά μεγάλο, κάπου δεκατέσσερα χρόνια μεγαλύτερο. Η ίδια, την εποχή που την πρωτοσυνάντησα, ήταν είκοσι πέντε ετών παρά κάτι μήνες. Ο άνδρας αυτός τη λάτρευε, την καμάρωνε, την ντάντευε, της έκανε όλα τα χατίρια, και τα πιο παιδαριώδη, μπορούσε να της προσφέρει το καθετί γιατί ήταν εύπορος, από γενιά σε γενιά πλούσιος, είχε σπουδάσει φαρμακευτική στην Ελβετία αλλά τώρα ασχολιόταν με τα μεγάλα μερίδιά του σε κλινικές και εταιρείες φαρμάκων.

«Πιστεύετε ότι δε σας είναι πιστός;» τη ρώτησα, όταν με αυξανόμενη ταραχή, που της ασχήμιζε το πεντάμορφο πρόσωπο, μου μίλησε για τη ζήλια που την τυραννούσε, και με τη σειρά της τυραννούσε κι εκείνη τον καλόψυχο αρραβωνιαστικό.

«Αντιθέτως, είναι ολόψυχα αφοσιωμένος σ' εμένα. Αφιερωμένος ο καημένος θα έλεγα!»

Αυτό το «καημένος» καθόλου δε μου άρεσε. Δε χρησιμοποιείς για τον εραστή σου, τον οποίο μάλιστα ζηλεύεις παθολογικά, τον χαρακτηρισμό «καημένος». Τόσο υποβιβαστικός οίκτος δεν κολλάει με το σκοτεινό αντικείμενο του ζηλιάρη πόθου σου. Αυτόν που ζηλεύεις τον έχεις κάνει στη φαντασίωσή σου γίγαντα, αδίστακτο Δον Ζουάν, εξωραϊσμένο σε επικίνδυνο βαθμό, είσαι οργισμένη μαζί του μια και όσα υποθέτεις πως κάνει πίσω απ' την πλάτη σου σε θανατώνουν. Δεν τον λες φουκαριάρη...

«Με ποιες αφορμές τότε τον ζηλεύετε;»

«Ζω ένα δράμα!» ετοιμάστηκε.

Θα δεις που η αντίζηλος θα προέρχεται από τα άτομα της οικογένειάς του, έσπευσα να κάνω τον έξυπνο στον εαυτό μου.

«Δράμα!;»

«Ο αρραβωνιαστικός μου είναι χήρος εδώ και αρκετά χρόνια. Από τον γάμο αυτό έχει μια μοναχοκόρη, δώδεκα χρόνων...»

Κόμπιασε. Φαινόταν να ταραίζεται υπερβολικά όταν αναφερόταν στην κόρη. Μιλούσε και ανάσαινε σαν να την είχε πιάσει ταχυπαλμία.

«Πώς λένε το κοριτσάκι;»

«Το “κοριτσάκι” το λένε Ρενάτα», απάντησε αγανακτισμένα.

«Γιατί σας ενοχλεί το ότι το είπα κοριτσάκι;»

«Γιατί δε θυμίζει κοριτσάκι, αλλά μια χοντρομέγαιρα!» Ετοιμαζόταν να γίνει έξαλλη.

Δεν ήταν ενδεδειγμένο να την κοντράρω παραπάνω από την αρχή αρχή. Ας σιωπούσα ευγενικά, παριστάνοντας πως ό,τι λέει, λέξη προς λέξη, είναι η απόλυτη αλήθεια. Κοιτώντας τη λοξά από την αρχαία πολυθρόνα μου με τη μισοκρεμασμένη σουστά, όπου καθόμουν, παρατηρούσα πόσο ασχήμιζε το πρόσωπό της, αυτό το εξαιρετικά ωραίο πρόσωπο, άμα την έπαιρνε από κάτω το πρόβλημά της. Την έχω δει εκατοντάδες φορές αυτή την παραμόρφωση που συμβαίνει στα πρόσωπα των άλλων όταν τους κατακλύζει το μαύρο πάθος τους, όταν σπάει τα φράγματα του καθωσπρεπισμού

και βγαίνει στο φως εκρηκτική η νευρωσική δυστυχία τους. Μακάρι ο καθένας μας να μπορούσε να κοιτάξει σε καθρέφτη αυτές τις στιγμές του και θα καταλάβει τι άθλια κατοχή έχει επιτρέψει να κάνει μέσα του ένα μισάνθρωπο δαιμόνιο. Είναι ολοφάνερος στο βλέμμα ο δαιμονισμός, όπως θα τον θεωρούσαν κατά τον μεσαίωνα οι Ισπανοί ιερωμένοι.

«Μιλήστε μου για τη Ρενάτα!»

Και μόνο που ανέφερα έτσι απλά και άνετα το όνομά της, αντέδρασε όπως αν έλεγα: Μίλησέ μου για τη Λερναία Ύδρα. Λίγο ακόμη και θα άρχισε να ζηλεύει αυτή τη μικρούλα και μέσα στη δική μας σχέση. Να εξοργίζεται με την ιδέα ότι τη συμπαθώ από μακριά, ακόμη και για το ότι την οικτίζω. Είμαι υποχρεωμένος να κρύβω καλά το γεγονός ότι όντως τη λυπάμαι και θα τη λυπάμαι περισσότερο όσο θα μαθαίνω για εκείνη.

Ξεκίνησε να μου την περιγράφει σαν εισαγγελέας που απαιτεί την καταδίκη της, και μάλιστα διά αποκεφαλισμού, ώστε να τελειώνουμε μια ώρα αρχύτερα από τη μάγισσα. Η καλή της αγωγή και η εξυπνάδα της ελάχιστα επικρατούσαν πάνω στον θυμό της. Η ζήλια είναι το μόνο συναίσθημα, το πάθος μάλλον, που μοιάζει δραματικά με το μίσος, το ξαναείπαμε. Ίσως να είναι και μίσος δηλαδή. Μπορεί και κάτι περισσότερο από μίσος, θεωρώ ότι είναι περισσότερο ενεργητική. Ας θυμηθούμε πάλι τους σοφούς Έλληνες, όταν, και χωρίς επιστήμη ψυχανάλυσης, οδηγούν μια παράφορα ερωτευμένη Μήδεια να δολοφονήσει τα παιδιά της, τα παιδιά της κοιλιάς της, και μόνο επειδή ήταν και παιδιά εκείνου που την απάτησε. Ας μη λέμε λοιπόν ότι η ψυχιατρική ανά-

λυση είναι ακραία, όταν θαυμάζουμε και σεβόμαστε μια τέτοια θεατρική τραγωδία και τη χειροκροτούμε τα καλοκαίρια απ' τις κερκίδες του Ηρωδείου με έξαλλο ενθουσιασμό.

Οι περιγραφές της Λένε για τη μικρή ήταν πολύ σκληρές, πότε πότε φτηνές και πρόστυχες, όπως φτηνά και πρόστυχα αισθάνεται γενικώς η ζήλια. Γιατί η ζήλια, λένε κάποια παλιά τραγούδια του λαού, κάνει τον άρχοντα αλήτη, τη βασίλισσα γύναιο, τον ενάρετο φονιά. Αφού μια μάνα άφησε να σκοτώσει τα ίδια της τα μικρά, αγαπημένα παιδιά η ζήλια της, φαντάζεται κανείς τη δαιμονική ισχύ της.

Πέρα από τις κακές συμπεριφορές της δωδεκάχρονης Ρενάτας, η Λένε επέμενε να περιγράφει πόσο υπέρβαρη, άσχημη, σπυριάρα, άπλυτη, ανάγωγη, κακοντυμένη είναι. Χαρακτηριστικά δηλαδή που θέλει να βλέπει μια γυναίκα πάνω σε μια ερωτική αντίζηλο, προκειμένου να τη μειώσει και να ανεβεί ψηλότερα η δική της αξία. Προσπαθούσε να με κερδίσει με το μέρος της, να την πιστέψω, να κατανοήσω τι της συμβαίνει και όχι να τη θεωρήσω σκληρόκαρδη και άδικη με το ξένο παιδί. Επέμενε πως πρόκειται για μια μικρή πανούργα που ποτέ δεν αποδέχθηκε τη Λένε ως σύντροφο του μπαμπά της. Απ' την πρώτη στιγμή στραβομουτσούνιασε όταν της τη σύστησε, και πως το μάτι της την παρακολουθεί με απαίσιο πλάγιο τρόπο όσες φορές πρόλαβε να γυρίσει και να δει αυτό το κακό μάτι. Πως σχεδίασε διάφορους μηχανισμούς να τον αποσπάσει από δίπλα της.

Ζήτησα να μου διηγηθεί έναν τέτοιο μηχανισμό.

«Τις περισσότερες φορές που θέλουμε να βγούμε το βράδυ οι δυο μας, προσποιείται την άρρωστη κι εκείνος ματαιώνει την έξοδο, τηλεφωνεί στον γιατρό, ανησυχεί σαν να έφτασε το τέλος του κόσμου, μένει στο πλάι της να την νταντεύει. Για να μη σας πω ότι διαισθάνομαι πως συχνά με συκοφαντεί και λέει διάφορα ψέματα για μένα στον μπαμπά της ώστε να πάψει να με αγαπά».

«Εσείς;»

«Τι εγώ;»

«Εσείς τι κάνετε όταν η κόρη του σας ματαιώνει την έξοδο;» Τα περί συκοφαντιών ανέβαλα να τα σχολιάσω.

«Εγώ βέβαια επιστρέφω στο σπίτι μου, σαν μια ηλίθια που αρραβωνιάστηκε έναν αφελή».

«Μένετε κοντά;»

«Όχι, μένω στο σπίτι των γονιών μου στα Άνω Πατήσια, οι γονείς μου εδώ και χρόνια έχουν μετακομίσει στην πατρίδα τους».

«Στη Ρόδο είπατε;»

«Όχι, στη Ρόδο έζησε παλιά ο πατέρας μου όταν εργαζόταν πολιτικός μηχανικός σε εταιρεία κατασκευής ξενοδοχείων. Τώρα κατοικούν στο Ιόνιο».

«Εργάζεστε;»

«Πότε πότε».

«Δηλαδή;»

«Είμαι ζωγράφος και δουλεύω στο υπόγειο του σπιτιού που έχω μετατρέψει σε ατελιέ. Καμιά φορά παίρνω δουλειές από διαφημιστική εταιρεία, αλλά εγώ ζωγραφίζω πιο πολύ. Να έρθετε μια μέρα».

«Δεν επιτρέπονται οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ μας όσο διαρκεί μια ψυχανάλυση».

«Μη με κάνετε να διακόψω την ψυχανάλυση, ώστε να μπορέσετε να έρθετε και να δείτε τους πίνακές μου!»

Ξάφνου το δραματικό ύφος της ζήλιας της μεταβλήθηκε αυτόματα σε γλυκό γέλιο, εξαιρετικά φιλόρεσκο, και από το ντιβάνι στράφηκε με νάζι να με κοιτάξει και να δει τις αντιδράσεις μου. Τίποτα δεν ήταν για την ίδια πιο ισχυρό από την ανάγκη της να αρέσει και να κερδίζει τον όποιον βρίσκεται απέναντί της. Ας μη σπεύσω να κολακευτώ, γνωρίζω αυτού του είδους τις γυναίκες, θα προσπαθούσε να μαγνητίσει και να κατακτήσει οποιονδήποτε στη θέση μου, και τον Κουασιμόδο. Το ζητούμενο στην περίπτωση τους είναι η επιβεβαίωση της θηλυκής τους αξίας, όχι η απόκτηση του ενός ορισμένου άνδρα. Δε σε βλέπουν ως ορισμένο πρόσωπο, αλλά σαν μια φιγούρα για πρόκληση, ένα στοίχημα, σαν μια λευκή κόλα διαγωνισμού που απλώνουν οι ίδιες στον εαυτό τους, ο οποίος είναι ταυτόχρονα εξεταστής και εξεταζόμενος, δεν ηρεμούν ποτέ τη δίψα τους για επιτυχία, διότι δεν πιστεύουν για πολύ καιρό ότι πέτυχαν. Με το ελάχιστο ξαναχάνουν εντελώς την καλή γνώμη για την αξία τους και ταλαντεύονται ανήσυχες.

Αυτός είναι και ο λόγος που, όταν χωρίζουν από έναν δεσμό, κλαίνει και δυστυχούν υπερβολικά, αλλά και σύντομα βρίσκονται με ενθουσιασμό μέσα σε νέο δεσμό, στον οποίο για ένα διάστημα τα ξαναδίνουν όλα. Είναι ερωτευμένες με την ανασφάλειά τους και αυτή τους καίει και όλο απαιτεί στοιχεία αποδεικτικά. Είναι ερωτευμένες με τη νεύρωσή

τους, ερωτευμένες με την ίδια τη ζήλια τους, με την άρνηση ενός άνδρα να τις παντρευτεί, ερωτευμένες –με μίσος– με τη σύζυγο ή με την ερωμένη του δικού τους, με τη μισητή κόρη, με την αρνητική κατάσταση, τέλος πάντων, που υπάρχει σαν γοητευτικός ίλιγγος ανάμεσα σ’ αυτές και στον εραστή τους. Τα εμπόδια, η απόρριψη και οι αντιζηλίες είναι το καμίνι που πυρακτώνει τη ζωή τους.

Η ανάγκη της Λένε για απόλυτη αποδοχή και θαυμασμό, για απόλυτη κατάκτηση του άνδρα, είναι ζωτικής φύσεως, καλύπτει κάθε άλλη ανάγκη που διηγείται ότι έχει. Η απαίτηση της ψυχολογίας της για αποδοχή έως θαυμασμό καταντούσε μια απαίτηση απρόσωπη· έπρεπε να κατακτά τον οποιονδήποτε συναντούσε. Κάθε ευχαρίστηση νίκης κρατούσε για λίγο, κάθε ήττα την καταβαράθρωνε για πολύ. Και μια και ο έρωτας με έρωτα γιατρεύεται, έπρεπε να βγει στο κυνήγι μια ώρα αρχύτερα και να καταφέρει νέες επιτυχίες, προκειμένου να συνέλθει και να μην πέσει στο χάος της απεγνωσμένης αυτοαμφισβήτησης.

Δε μιλάμε για προχωρημένες ερωτικές περιπέτειες, ίσως ούτε καν ερωτικές να είναι οι επιδιώξεις της. Τα υπερβολικά φιλάρεσκα πρόσωπα είναι συνήθως πλάσματα ανέραστα, δε δεσμεύονται, δεν αφοσιώνονται, δεν αγαπούν θερμά και προσωπικά ένα συγκεκριμένο ταίρι. Εννοείται ότι δε θυσιάζονται. Είναι πρόσωπα ερωτευμένα μόνο με τον εαυτό τους, ή καλύτερα, και όπως είπαμε, είναι ερωτευμένα με το μαρτύριό τους, αυτό βασικά απορροφά το ενδιαφέρον τους. Συνεχώς με τούτο ασχολούνται, από το σκοτεινό πάθος τους αντλούν ευτυχίες και δυστυχίες και μια αγω-

νία διαρκή. Έρωτας κατά μία έννοια είναι ό,τι απορροφά το πλήρες ενδιαφέρον σου, και όπου προσκολλάται εμμονικά ο νους σου. Με αυτό το μέτρο θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε αρκετά από όσα μας συμβαίνουν ή μας προβληματίζουν πάνω στον εαυτό μας και στους άλλους.

Ναι, σύντομα ήταν φανερό σ' εμένα ότι η Λένε ήταν ερωτευμένη με τη ζήλια της. Όχι με τον αρραβωνιαστικό της, αλλά με το κομμάτι εκείνου το οποίο της αφαιρούσε η κόρη του. Εκείνο το κομμάτι κυνηγούσε εμμονικά η σκέψη της και η διάθεσή της ολημερίς και ολονυχτίς, με το ίδιο πάθος που ένας στρατηλάτης ξενυχτά να βρει τρόπους και να κατακτήσει επιτέλους μια πολιορκούμενη πόλη που του αντιστέκεται. Γι' αυτά κι αυτά και μπορούσε να αποκαλεί τον αρραβωνιαστικό της καημένο. Ήταν ο ρόλος του ρόλος δευτερεύων στο σκηνικό δράμα της. Θα μπορούσε να τον παίξει και άλλος ηθοποιός.

Θα σκεφτόταν πιθανόν κάποιος να με ρωτήσει: Μα γιατί μια τόσο όμορφη και ευφυής κοπέλα διαλέγει έναν αρκετά μεγαλύτερο χήρο με κόρη προβληματική; Οι επιλογές της σίγουρα, οι προτάσεις που θα της γίνονται, θα είναι πολλές, ποικίλες και γενναιόδωρες. Βιάζομαι να καταθέσω μια υπόθεσή μου και δε ζητώ από κανένα να την πιστέψει άκριτα: Μα για τούτη ακριβώς την προβληματική έφηβη κόρη τον διάλεξε, μην την ακούτε ότι ζει ένα δράμα... Να αντιμετωπίσουμε με μεγάλη προσοχή όσα παράπονα μας διηγούνται οι άλλοι, είναι κάποτε τα μεγαλύτερά τους παράσημα, τα πολύτιμά τους τρόπαια, με τίποτα δεν τα αποχωρίζονται.

Θα προχωρούσα στην ανάλυση του αρραβώνα της και

στις περιγραφές όσων θεωρεί ότι την αδικούν μόνο και μόνο για να κερδίζω την εμπιστοσύνη της και να μπορέσω κάποια κατάλληλη στιγμή να εισχωρήσω στις ρίζες του προβλήματος. Στην πηγή τόσης ανασφάλειας. Ήταν απαραίτητο να με εμπιστευτεί, και για να με εμπιστευτεί έπρεπε κι εγώ να δείχνω ότι την εμπιστεύομαι, ότι πιστεύω όσα μου διηγείται, την κατανοώ, παίρνω το μέρος της στη μάχη με την άτυχη προγονή της. Προς το παρόν, θα είμαι υποκριτής και δόλιος. Για χάρη της αλήθειας γίνομαι κάποτε με τους πελάτες μου υποκριτής και δόλιος.

«Πώς πρωτογνωρίσατε τον αρραβωνιαστικό σας; Πώς είπαμε τον Λένε;»

«Θάνο».

«Είναι από τα αγαπημένα μου ονόματα. Θάνο έλεγαν τον παππού μου».

Δεν έδωσε σημασία. Προχώρησα.

«Πώς τον γνωρίσατε λοιπόν;»

«Σε μια φιλική παρέα, ξέρετε πώς γίνονται αυτά!»

«Όχι, δεν ξέρω. Δεν είναι πάντα το ίδιο. Πείτε μου λεπτομέρειες».

«Μα δε συνέβη τίποτα εντυπωσιακό. Βρεθήκαμε σε ονομαστική γιορτή κοινού γνωστού, του άρεσα, ζήτησε από τον κοινό φίλο να μας φέρει πάλι σε επικοινωνία και τέτοια...»

Δε γινόταν ασφαλώς να της αντιτείνω ότι η πρώτη συνάντηση με τον έρωτά μας είναι πάντοτε εντυπωσιακότατη. Ακόμη και η πιο κοινότοπη, και η πιο συνηθισμένη. Δεν τη διηγείσαι έτσι, δεν την ξεπετάς για να τελειώνουμε... Ήμουν πολύ γρήγορα βέβαιος ότι η Λένε δεν ήταν ερωτευμένη με

τον άνδρα, δεν υπήρχαν μεγάλες πιθανότητες να γίνει ο γάμος αυτός, αν και υπήρχαν πολλές πιθανότητες να μακροημερεύσει ο αρραβώνας, ο λόγος που την κρατούσε κολλημένη πάνω στη σχέση είναι λόγος δυνατός, είναι η κόρη του η Ρενάτα. Η ζήλια προς τη μεγάλη έγνοια του δηλαδή.

Η ζήλια, ως γνωστό, είναι η πιο ικανή προξενήτρα. Απειράριθμες σχέσεις μοιχείας οδηγούν σε φλογερά πάθη τους μοιχούς, όσο υφίσταται ένας ή μια (ή και δυο ταυτοχρόνως ενίοτε) σύζυγος. Αν κάποτε βγει διαζύγιο και ο επίσημος γάμος διαλυθεί, αν χαθεί δηλαδή ο αντίζηλος και το πεδίο μαχών γίνει πια ένα ειρηνικό άδειο χωράφι, είναι περίπου σύνηθες να σβήνει και το πάθος, που πλέον δεν είναι παράνομο και ως εκ τούτου χωρίς πολεμικό ενδιαφέρον. Δεν είναι η ρουτίνα που θα διηγούνται δικαιολογούμενοι αργότερα, αλλά η απουσία αντίπαλου δέους, που κάποτε έβαζε φωτιά και λάμψη στην ιστορία τους και έτσι είχαν συνηθίσει να ζούνε. Με άλλα λόγια, ένα ειδύλλιο δεν το απαρτίζει πάντοτε μονάχα η σχέση, τα δύο πρόσωπα των εραστών, αλλά και το σενάριο που τα περιέχει. Σαν τρίτος καταλυτικός παράγοντας κρατάει τους εραστές όρθιους, ενεργητικούς· αν λείψει, καταρρέουν και οι δυο.

Συνέχισα να ρωτάω όσα υπέθετα. Δεν κομπάζω άλλο πια, τέτοιες καταστάσεις είναι ευανάγνωστες σε κάθε ψυχολόγο με λίγη πείρα.

«Εσείς; Τι αισθανθήκατε στην αρχή, την πρώτη στιγμή, για τον Θάνο;»

Προσπάθησε να συγκεντρωθεί και να θυμηθεί. Δεν έδειχνε να είναι κάτι που νοσταλγεί και ανακαλεί κάθε τόσο.

Αρκετά έχουν σβήσει σαν άχρηστα από τη μνήμη της. Δε θα μου έκανε εντύπωση αν δε θυμόταν αυτό που τη ρωτώ. Ωστόσο, θυμήθηκε.

«Μου ήταν συμπαθέστατος, όχι πως τον ερωτεύτηκα εγώ από την πρώτη ματιά... Μου άρεσε όμως, ένιωθα καλά δίπλα του. Φαίνεται πως εκείνος με ερωτεύτηκε αμέσως κι αυτό σε κάνει να καθυστερείς».

«Η ασφάλεια είναι αντιερωτική».

«Α, όχι! Εγώ τη θέλω την ασφάλεια».

«Όχι για τον έρωτα πάντως».

Γύρισε πίσω να με κοιτάξει καλά καλά και τίναξε τα χρυσά μαλλιά της. Μα μήπως ο μπαμπάς της, τότε στη Ρόδο, την έκανε με την Σκανδιναβή που ερωτεύτηκε; Μήπως την επέβαλε στον μετέπειτα γάμο του με τη χλιαρή μητέρα και της απέκρυσαν ότι είναι εξώγαμο; Δεν της είπα βέβαια τις σαχλαμάρες που μου έφερναν στο μυαλό το μπρίο και η ομορφιά της, η βόρεια κατατομή και τα πράσινα σαν λίμνες μάτια, κατάντησα να είμαι πιο βαρύν από το κανονικό μου μαζί της, προκειμένου να κρύβω πόσο με γοήτευε.

Το γεγονός όμως πως εγώ ήμουν βαρύν γοήτευε εκείνη και ήρθαν φορές που το είχε βάλει πείσμα να με ξελογιάσει. Διανοητικά έστω. Στον αέρα, τον πρώτο καιρό τουλάχιστον, παίχτηκαν δύσκολες ανταλλαγές, όμως, δόξα τω Θεώ, σύντομα βρήκαμε εαυτούς και ρόλους όπως έπρεπε και όπως επέβαλλε η θεραπευτική συμφωνία που είχαμε θέσει.

«Τι είπατε;» ρώτησε με γλυκύτατο ερωτηματικό στο τέλος.

«Είπα ότι η ασφάλεια δεν κάνει καλό στον έρωτα».

«Είστε τρομερός! Δεν μπορεί να παίξει εύκολα κανείς

μαζί σας. Να σας ξεγελάσει για λίγο, να σας τραβήξει έξω από τους κανόνες σας!»

«Νομίζω πως δεν μπορεί».

«Ούτε εγώ;»

«Ιδίως εσείς», είπα κοφτά, και το είπα τόσο κοφτά γιατί ήταν ψέματα.

«Μιλάτε έτσι απότομα που φαίνεται σαν να με φοβάστε...»

Με την παιδιόθεν ανάγκη της να κλέβει με κάθε τρόπο καρδιές, εντυπώσεις και θύματα, είχε μάθει επιτήδεια να διαβάξει σημάδια και σήματα πάνω στον απέναντι που την ενδιέφερε. Ήταν με ένταση προσηλωμένη στο να ερευνά τι αισθάνεται ο άλλος για εκείνη, δεν αδιαφορούσε ποτέ, ούτε καν για τον περιπτερά της γειτονιάς της φαντάζομαι. Για τον τύπο της ο έρωτας είναι στρατηγική επιχείρηση, μια και δεν επιδιώκει την αγάπη αλλά τη νίκη· πώς να μη μελετάει εξαντλητικά τα σημάδια και τα χούγια του εχθρού;

Όμως, στην περίπτωση του αρραβωνιαστικού, ο Θάνος της δεν ήταν πια εχθρός. Ήταν από την αρχή παραδομένος. Ποιος εχθρός λοιπόν την έφερνε στο ντιβάνι μου από ταραχή, άγχος σε βαθμό υστερίας, από δυστυχία; Και πίσω απ' αυτόν τον εχθρό που αναζητώ, ποιος άλλος;

Ήταν πολύ έξυπνη και από χρόνια μελετημένη, για να μην προχωρώ παρά πολύ αργά, για να μην καταφεύγω σε ψέματα και υποκρισίες όπως είπα. Αν δεν είχα δουλέψει πάνω στις αντιφάσεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς δε θα το πίστευα ότι μια τόσο καλοφτιαγμένη και αστραφτερή κοπέλα μπορούσε να κουβαλάει μέσα της τέτοιου μεγέθους συ-

ναισθηματική ανασφάλεια. Κάποιος που δε θα σχετιζόταν στενά μαζί της, αλλά επιφανειακά κοινωνικά, θα τη χαρακτήριζε μάλιστα δυναμικότετη και κυριαρχική, ότι κανέναν δεν είχε ανάγκη, όλα μπορούσε να τα καταφέρει από μόνη της. Η εμφάνισή της και η κίνησή της έβγαζαν κάτι σαρωτικό. Με άλλα λόγια, από εγωισμό είχε καλλιεργήσει σε θαυμάσιο βαθμό εκείνα που μπορούσε να κάνει, ώστε να καλύπτονται όσα δεν μπορούσε, όσα της λύγιζαν ψυχή και γόνατα. Η αμυντική πανοπλία της ήταν αριστουργηματικά σμιλεμένη σε πολύτιμο μέταλλο.

Ξαφνικά, και με τα τελευταία λόγια μας, κάτι μέσα της κατέρρευσε. Είχα απαντήσει: «Ιδίως εσείς».

«Γιατί είπατε “ιδίως εσείς”; Τι θέλετε να υπονοήσετε;»

«Γιατί είστε τόσο καχύποπτη με αφορμή μια τιποτένια κουβέντα;»

Έδειχνε ανήσυχη και θυμωμένη. «Θέλω να μου εξηγήσετε γιατί είπατε πως ιδίως εγώ, ιδίως εγώ, δεν μπορώ να σας βγάλω από τους κανόνες σας».

«Γιατί όχι; Όλα πια τα μπορείτε εσείς;»

«Μην αστειεύεστε!»

«Δεν αστειεύομαι καθόλου. Φέρνει ηρεμία να παραδέχεται κανείς ότι δεν καταφέρνει και κάποια πράγματα. Ουδείς τέλειος!»

«Λέτε;»

«Ναι, μιλάμε τότε για τη γαλήνη της ταπείνωσης».

«Είστε χριστιανός;»

«Είναι ανάγκη να σας απαντήσω για κάτι τόσο προσωπικό;»

«Καθόλου!» Η χροιά της φωνής έδειχνε δήθεν αδιαφορία.

Το ελαφρύ φλερτ που ξεκίνησε με την πρώτη συνεδρία μας άρχισε όπως είπα με τον καιρό, και ευτυχώς, να κάνει φτερά, μια και η πρώτη ισοτιμία άλλαξε, την εντυπωσιακή γυναίκα που πρωτοκάθισε στο ντιβάνι μου αντικατέστησε ένα φοβισμένο, δειλό κοριτσάκι.

Να λοιπόν γιατί διαλύονται κάποια ειδύλλια, άλλον ερωτεύεσαι και με άλλον βρίσκεσαι να ζεις στο τέλος. Η λαμπερή εντύπωση που σε σαγήνευσε τραβάει κουρτινάκι και εμφανίζεται η μιζέρια. Θα είναι τεράστιο ζήτημα να αναζητήσουμε τώρα τι κάνει τον άνθρωπο να βιάζεται να εξωραΐσει το πρόσωπο που τον τραβάει, γιατί βιάζεται τόσο να ερωτευτεί και να είναι σίγουρος ότι το πρόσωπο κατέχει ιδιότητες που θα ήθελε να κατέχει προτού τις εξακριβώσει καν. Τι επικίνδυνη επιπολαιότητα έχει μια καρδιά που διψά να κατακτήσει και να κατακτηθεί! Ιδίως να κατακτηθεί!... Ενώ παίρνει ελάχιστη ώρα μια μυθοποίηση, μετά κρατάει πολλά βασανισμένα χρόνια η απομυθοποίηση. Πόσοι και πόσοι γάμοι στους αιώνες των αιώνων κατά τούτο τον τρόπο δυστύχησαν... Η βιασύνη να γοητευτείς άρον άρον.

Θα μπορούσα πια να παίξω ανετότατα το παιχνίδι της γάτας και του ποντικού μαζί της, όχι βέβαια από ματαιοδοξία ή σαδισμό, αλλά για να απλώσω σαν ακτινογραφία το βάθος και την έκταση της παιδικής της ανασφάλειας και να τη μελετήσω. Όμως δεν έπρεπε να βιάζομαι, ούτε να εκμεταλλευτώ τη σημερινή ευκαιρία και το ότι τσιμπάει η πελά-

τισσά μου με την πρώτη. Εκτός τούτου, αν τη φόβιζα πριν καλογνωριστούμε, ήταν ικανή να αλλάξει αμέσως ψυχοθεραπευτή, έτσι ακριβώς όπως αλλάζει και αρραβωνιαστικούς. Το τελευταίο δεν το είχα πληροφορηθεί ακόμη, όμως ήμουν βέβαιος πως έφευγε γρήγορα από μια ερωτική σχέση όταν η σχέση άρχιζε να την καταπιέζει, να την αγχώνει, να φαντάζει επικίνδυνη. Ασφαλώς μπορούσε λόγω των προσόντων της να έχει μεγάλο αριθμό υποψήφιων γαμπρών. Και άλλες γυναίκες βιώνουν το πολυτελές δράμα της, και γι' αυτό παραιτούνται και γεροντοκοριάζουν. Ο γεροντοκορισμός ως γνωστόν δεν έχει να κάνει με το αν παντρεύτηκες ή όχι, είναι εσωτερικού χώρου ασθένεια και φυτό, όπως ο γρουσούζικος φίκος.

Η Λένε όμως μπορούσε να δοκιμάζει τις αντοχές της, να της χτυπούν την πόρτα και τα τηλέφωνα οι θαυμαστές, να ξαναελπίζει πως βρήκε τώρα την ειρήνη της, πως τώρα όμως ήταν όλα διαφορετικά. Ήταν από τις γυναίκες που συνήθως θεωρούνται από τους άλλους μοιραίες, φαμ φατάλ, γυναίκες-δολοφόνοι. Δολοφόνοι καρδιών εννοείται. Όμως, όπως πολύ συχνά συμβαίνει με τις παρεξηγημένες γόησσες, ένα μικρό κατατρομαγμένο κοριτσάκι μέσα τους πανικοβάλλεται εύκολα και δραπετεύει μόλις μυριστεί επερχόμενο τον κίνδυνο να την τραυματίσουν, να την απατήσουν, να την προδώσουν, να την εγκαταλείψει πρώτος ο άνδρας και να μην μπορεί μετά να συμμαζέψει τα κομμάτια της. Η δύναμη που την κινητοποιούσε ήταν ο φόβος και η χαμηλή αυτοεκτίμηση. Έδειχνε ισχυρή ενώ ήταν αδύναμη, έξυπνη ενώ στα συναισθήματα βλάκευε, δεν άντεχε στον πό-

νο και τον κίνδυνο, ούτε στη μοναξιά, στη μοναξιά αισθανόταν ανύπαρκτη, τέτοιες ψυχολογίες θέλουν παντού καθρέφτες. Όχι μονάχα για να αυτοκαμαρώνεται όπως στη λίμνη ο Νάρκισσος, αλλά να βλέπει το είδωλό της και να πείθεται ότι υπάρχει. Συμβαίνει στα βαρύτερα περιστατικά ανασφάλειας και αυτό.

Μια πιθανή απόρριψη θα τη σκότωνε, το έβαζε στα πόδια αφήνοντας τον άνδρα που σχετίστηκε σύζυλο. Δεν ήταν άκαρδη όπως την κατηγορούσαν, ήταν σε πανικό. Η μόνη της δύναμη ήταν ότι μπορούσε να δραπετεύει, να λείει αντίο εύκολα.

Οι άνθρωποι κρίνουν από τη βιτρίνα και από τα ορατά γεγονότα και είναι λογικό· είναι εξάλλου τα πλέον αποδείξιμα. Και η δική της βιτρίνα ήταν απαστράπτουσα, τα φαινομενικά γεγονότα των ερώτων της έμοιαζαν τρικυμιώδη σαν μυθιστορηματικές περιπέτειες. Οι φοβικές φυγές της φάνταζαν στους άλλους νίκες και εκλεκτικότητες. Μπορούσε να γυρεύει όλο και τον καλύτερο, να κυνηγάει το απόλυτο, ήταν υπερβολικά χαρισματική. Οι φίλοι και οι γνωστοί θαύμαζαν ή ζήλευαν και συζητούσαν το ερωτικό ταμπεραμέντο της. Κανείς δε γνώριζε τις προθέσεις της, τις πρωτογενείς αιτίες, και όσα στον βυθό της ψυχής της βίωνε.

Θα το ξαναπώ, τέτοιες «γυναίκες-δολοφόνοι» αυτοκαταστρέφονται, μένουν με τα χρόνια μόνες, παράξενες ή αυτοκτονούν. Έχοντας βιώσει μεγάλες εντάσεις και περιπέτειες, δεν τις ικανοποιεί στη συνέχεια τίποτα, οι νευρώσεις άλλωστε που φέρουν, όπως κάνουν πάντα οι νευρώσεις, τις κρατούν ανικανοποίητες. Διότι ζουν συμβολικά, τα πρόσωπα

γύρω τους τα καθιστούν ρόλους, προκειμένου να αναβιώσουν, μήπως και το λύσουν το παλιό δράμα τους. Τα σημερινά γεγονότα είναι υποκαταστάσεις. Οι επιλογές τους εκλογικευτικές. Τα συναισθήματά τους μισά και ύποπτα όπως οι μισές αλήθειες.

Δεν ικανοποιείται κανείς όμως με σχέσεις-ρόλους, δε χορταίνει· δεν είναι ψωμί αλλά φωτογραφίες ψωμιού.

Είπα ωστόσο να μην τη στριμώξω από την πρώτη συνεδρία μας. Αφού κολάκεψα για λίγο την ισχύ μου πάνω της, ενώ στην αρχή, ομολογώ, κόντεψε να με στριμώξει στη γωνία εκείνη, επανήλθα στο επίμονο ερώτημά της και απάντησα πολύ απλά.

«Μα ναι, εννοώ πως ειδικά σε εσάς, που ρέπετε σε μεγάλη ελευθερία, χρειάζονται κανόνες για να δουλέψουμε. Δεν υπάρχει θεραπεία δίχως όρους».

Στράφηκε πάλι και με κοίταξε εξεταστικά. Το πρόσωπό μου έχει ασκηθεί να μένει απαθές όταν το θεωρώ απαραίτητο. Ηρέμησε, η απάντηση της άρεσε.

Ξαναγύρισε μπροστά στη θέση της στο ντιβάνι και ψέλλισε μαλακά: «Εντάξει λοιπόν. Αυτό μόνο».

«Πού μέيناμε;»

Το ρώτησα ενώ θυμόμουν πού μέيناμε, ήθελα να εξακριβώσω αν εκείνη είχε συγκρατήσει την τελευταία κουβέντα μας. Να ελέγξω τη συνοχή της και τη συναισθηματική μνήμη της.

Ήταν όμως έξυπνη. Δε δουλεύει εύκολα ένας ψυχολόγος με έναν ιδιαίτερα έξυπνο πελάτη, το λέω και το ξαναλέω, τα επιχειρήματά του και οι εκλογικεύσεις του είναι λε-

πτά δουλεμένες, σαν αρχαίο τέμπλο, τις χρειάζεται άλλωστε ο ίδιος ο πελάτης επί χρόνια για να τα καταφέρνει με τον εαυτό του και κυρίως με τον ψευδοεαυτό του, είναι ακονισμένος για τα καλά. Και με έναν βλάκα δηλαδή δε δουλεύεις εύκολα, μάλλον ακόμη χειρότερα με τον δεύτερο. Με έναν βλάκα δεν υπάρχει κωδικός κοινός να πατήσεις. Άλλα του λες, αλλού βρίσκεται. Πας να τον συμμαζέψεις και σε τρελαίνει με εκείνο που κατάλαβε. Χίλιες φορές καλύτερα με τους ευφυείς σχιζοφρενείς μου. Είναι απόλαυση μαζί τους κάποιες κουβέντες, ιδίως για αφηρημένες έννοιες, με θεωρίες και φιλοσοφικούς στοχασμούς. Κάποιοι τους είναι καλλιτέχνες στον λόγο. Ο βλάκας είναι πειρασμός, τείνεις να τον μισήσεις...

«Λέγαμε πως η ασφάλεια κάνει κακό στον έρωτα», είπε και έδειχνε σκεπτική.

«Νιώσατε λοιπόν ασφαλής κοντά στον Θάνο σας, από την αρχή».

«Ω, ναι! Είναι άνδρας έντιμος, ό,τι λέει είναι έτσι».

«Και τι λέει σ' εσάς;»

«Πως με λατρεύει».

«Τότε τι ζηλεύετε;»

Σιώπησε με μια σιωπή που κατέβηκε σαν βαριά χαμηλή πάχνη στο δωμάτιο. Ούτε εγώ μιλούσα, ούτε εκείνη. Ήταν από το ότι η Λένε περπατούσε με τα χέρια απλωμένα μέσα στην πυκνή ομίχλη και έψαχνε την απάντηση. Κράτησε αρκετά τούτη η φορτισμένη ησυχία, που για τίποτα στον κόσμο δε θα διέκοπτα. Θα μπορούσα να περιμένω επί εβδομάδες να κάνει την περιπλάνησή της, με απλωμένα

τα αλαβάστρινα χέρια της, να βρει μια κάποια απάντηση.

Πρόκειται για τις πιο σημαντικές φάσεις μιας θεραπείας, όπου η αυτογνωσία με την ψευδαίσθηση, η εσωτερική ειλικρίνεια με την πρόφαση, παλεύουν άηχα και εσύ το καταλαβαίνεις. Απ' έξω ακούστηκαν στο πεζοδρόμιο τα τακούνια μιας περαστικής. Υγρά τακούνια γιατί ψιλόβρεχε. Το γραφείο μου είναι στο ισόγειο ήρεμου δρόμου, αλλά κάποια μυτερά βήματα, ιδιαίτερα έντονα, μπορούν να διαπερνούν στο διάβα τους και τα ηχομονωτικά τζάμια του παραθύρου μου.

«Θέλω να λατρεύει εμένα μόνο», είπε ψιθυριστά κάποτε.

«Ενώ; Τι άλλο λατρεύει;»

«Τη Ρενάτα». Μόλις που ακούστηκε το τρομερό όνομα από τα χείλη της.

«Μα είναι άλλου είδους σχέση!»

«Θέλω να έχει όλες τις σχέσεις μόνο μαζί μου». Σχεδόν ούρλιαξε.

Ιδίως της κόρης με πατέρα, σκέφτηκα, αλλά ανέβαλα να το ξεστομίσω. Είπα μόνο: «ΟΚ! ΟΚ! Η ώρα μας τελείωσε δυστυχώς. Πρέπει να χωρίσουμε, δεν επιτρέπεται να συναντηθείτε με το επόμενο ραντεβού μου».

Σχεδόν θύμωσε, ήταν που ήταν θυμωμένη, τώρα φούντωσε. Σηκώθηκε από το ντιβάνι αυτόματα.

«Μη σας νοιάζει, ούτε εγώ έχω όρεξη να συναντηθώ με το επόμενο ραντεβού σας».

Τα μάγουλά της είχαν κοκκινίσει από έξαψη. Θύμιζε παπαρούνα τον Μάιο. Δεν είχα σκοπό να την ηρεμήσω, δεν είχα σκοπό να την κερδίσω για πελάτισσα, ο ψυχολόγος που θέλει να κερδίσει ως πελάτη κάποιον δεν κάνει τη δουλειά

του σωστά. Όση ανάγκη κι αν έχουμε τα χρήματα, πρέπει να το βγάζουμε από το μυαλό μας. Η ιδιοτέλεια εξασθενεί τη δύναμη μιας σημαντικής σχέσης. Όπως στον έρωτα, έτσι και στη δουλειά μας, είναι απαραίτητο να ρισκινδυνεύεις να απορριφθείς.

Έφτασε στην πόρτα πετώντας στον ώμο της το χερούλι της τσάντας. Μια τσάντα τεράστια, λες και μετακόμιζε κάθε φορά ολόκληρο σπίτι. Έπιασε το πόμολο, άνοιξε.

«Την ίδια μέρα και ώρα;» ρώτησε.

«Την ίδια».

Η υπερβολική ευθιξία στους ανθρώπους δεν είναι ούτε από περηφάνια, ούτε από λεβεντιά, όπως έχουν διαδώσει κατά την ιστορία του κόσμου οι εύθικτοι. Αυτός που δε σηκώνει «μύγα στο σπαθί του» είναι γιατί φοβάται και τη μύγα. Έχει όμως και ο φόβος ορμή, ενέργεια, επικινδυνότητα και βία, δεν είναι να τον ερεθίζουμε. Ο ιδιαίτερα εύθικτος τύπος είναι ευερέθιστος και στο ελάχιστο, διότι έχει αμφιβολίες για τον εαυτό του, δεν τα έχει βρει με το εγώ του, δε δόμησε αυτοπεποίθηση και πίστη ότι είναι αξιαγάπητος, έστω συμπαθητικός, έστω αποδεκτός.

Η αυτοεικόνα του εξαρτάται εντελώς από τους άλλους και λόγω αυτής της τεράστιας εξάρτησης δίνει στους άλλους τεράστια σημασία και αξία. Ντρέπεται για τη μεγάλη σημασία που δίνει στη γνώμη των άλλων και αγωνίζεται να την καλύπτει, παριστάνοντας τον αδιάφορο ή το βαρύ πεπόνι. Η σημασία που έχει γι' αυτόν η γνώμη των άλλων,

επειδή ακριβώς είναι τεράστια, με το ελάχιστο που μυρίζει απόρριψη, γυρίζει σε οργή, σε κακία, σε συκοφαντίες εναντίον τους· ιδίως σε τάση να τους μειώσει ώστε να υποτιμηθεί η μείωση που μόλις πριν οι άλλοι του έκαναν. Κατά τη νοσηρή γνώμη του, λέμε. Περιμένει από τους άλλους να του πούνε ποιος είναι, πόσο μετράει. Προσέχει το ελάχιστο που λέγεται για το άτομό του, φαντάζεται πολλά πως λέγονται, ενώ δε λέγονται, παραποιεί λέξεις και εκφράσεις από προκατάληψη, προσβάλλεται αμέσως και άσχημα. Τούτη η αδικαιολόγητη δυσπιστία μπορεί να ξεκινά από έναν χαρακτήρα απλώς καχύποπτο και να φτάνει σε σύνδρομο καταδίωξης, ψυχασθένεια σοβαρή.

Ανάλογα την ιδιοσυγκρασία του και το ψυχολογικό θεμέλιό του, ο παθολογικά ανασφαλής τότε γίνεται υποταγμένος και δουλοπρεπής, και τότε επιθετικός και βίαιος. Όμως στη ρίζα και των δύο ειδών συμπεριφοράς κρύβεται η μεγάλη μειονεξία. Το πού οφείλεται και από πού πηγάζει η μειονεξία είναι συζήτηση που πάει μακριά. Κατά κανόνα βέβαια πηγάζει από το πώς αντιμετωπίστηκε ως παιδί, από τι είδους πρότυπα είχε πρόσφορα να μιμηθεί. Τι του δίδαξαν για τον κόσμο και το φέρεσθαι οι γονείς και οι σημαντικοί άλλοι. «Σημαντικοί άλλοι» χαρακτηρίζονται από τους ψυχολόγους τα πρόσωπα κοντά μας που είχαν και έχουν δυνατή επίδραση στον νου και τον ψυχισμό μας. Ακόμη και πρόσωπα που είναι σήμερα νεκρά μπορεί να επηρεάζουν τη σκέψη μας και τον χαρακτήρα μας, άρα η σημαντικότητα του άλλου δεν τελειώνει οπωσδήποτε ούτε με τον θάνατο, ούτε με την τοπική απόσταση. Εκτός από γονείς, αδέρφια,

παππούδες, μπορεί να είναι κάποιος φίλος, δάσκαλος, μια υπηρέτρια, μια γειτόνισσα που κάποτε το σπίτι της υπήρξε το παιδικό καταφύγιο μας, όταν στο πατρικό μας σπίτι γινόταν κάθε τόσο εμφύλιος πόλεμος. Αρκετοί ψυχοθεραπευτές ζητούν από τον ασθενή τους να γράψει σε χαρτί ποιους θεωρεί σημαντικούς άλλους για τη ζωή του. Κατόπιν τον παροτρύνουν να τους θέσει σε μια σειρά, σε μια ιεραρχία ανάλογα την επίδραση πάνω τους, πρόκειται μάλιστα για μια αρκετά διαφωτιστική άσκηση αυτογνωσίας.

Με όσα λέω εδώ, ανακαλώντας την πιο απλουστευμένη ψυχοδυναμική θεωρία, δεν αφαιρώ την εσωτερη ελευθερία με την οποία έχει προικιστεί κάθε ανθρώπινο πλάσμα να λυτρωθεί από τη μοίρα του. Η βούληση του ανθρώπου είναι από τη φύση της ελεύθερη, άλλο αν επιλέγει να σκλαβωθεί. Το γεγονός ότι κάποιος αποφασίζει να έρθει για ψυχοθεραπεία είναι μια επιλογή της ταλαιπωρημένης ελευθερίας του, αλλά είναι όντως μια ελεύθερη επιλογή. Δεν είναι πάντα εύκολο, σχεδόν ποτέ δεν είναι εύκολο.

Κι εγώ περιμένω να χτυπήσει το απαίσια δυνατό κουδούνι του γραφείου μου η Λένε.

Μπήκε φουριόζα και, είμαι βέβαιος, συγκρατημένα θυμωμένη. Η ατμόσφαιρα του χώρου με την είσοδό της έτριξε σαν ηλεκτρικό πεδίο μετά την μπόρα. Ήταν πολύ εγωίστρια για να φανερώνει πως κάποιος είναι άξιος να την κάνει κομμάτια. Από όσα ακολούθησαν διαφαινόταν πως είχε παιδευτεί από την προσπάθεια να μου αποδείξει ότι η μικρή Ρενάτα

ήταν στ' αλήθεια πλάσμα ανυπόφορο, ώστε να μη φανταστώ ότι η Λένε ήταν άδικη μαζί της, να μη διανοηθώ ότι τη ζήλευε σαν αντίπαλο, αυτό ακριβώς δηλαδή που πράγματι συνέβαινε, γι' αυτό και έπρεπε πάση θυσία να αποκρυβεί.

Ο δαιμονικός εγωισμός είναι ένας κύριος λόγος για τις παθήσεις μας. Και αιτία ακριβώς να μην είναι, ο εγωισμός τις συνδουλίζει, τις παγιώνει, μας διαμορφώνει συνθετικά τον χαρακτήρα. Η αναγνώριση του πάθους μας είναι το ήμισυ του παντός, αφού η ωριμότητα με ταπεινωση μπορεί να λύσει και τα χειρότερα πάθη, που, όπως είναι λογικό, με τον χρόνο και με τη συντήρηση του παραλογισμού τους, εξελίσσονται σε παθήσεις και κακοφορμίζουν μέσα στον εγκέφαλο.

Ξάπλωσε στο ντιβάνι με θόρυβο. Επιζητούσε να κάνει θόρυβο. Ξανασηκώθηκε. Έπιασε την τσάντα της, κάτι κοίταξε μέσα και ύστερα την κούμπωσε γερά. Δε θέλω να υπερβάλω με καχύποπτες παρατηρήσεις της ψυχοδυναμικής σχολής πως αυτό ακριβώς το απότομο, βίαιο κούμπωμα της τσάντας συμβόλιζε την απόφασή της να κλειδώσει γερά και το χειρότερο, απωθημένο της αίσθημα, έτσι όπως μια ζωή συνήθισε να κουμπώνει. Το εξέλαβα προς το παρόν πιο απλά. Πως κάνει ό,τι μπορεί προκειμένου να καθυστερεί και να κερδίζει σε ψυχραιμία και στιλ απέναντί μου.

Δεν τα κατάφερε. Καιγόταν!

«Και μη νομίζετε πως η κόρη του είναι ένα αγγελάκι που συκοφαντώ!»

«Για τη Ρενάτα λέμε;» τόλμησα να ρωτήσω εγώ, γνωρίζοντας πως το ότι θυμάμαι και προφέρω τόσο οικεία το όνο-

μα της μικρής θα την έκανε έξαλλη. Η εξαλλοσύνη που από τις προηγούμενες μέρες την είχε φορτίσει άσχημα έπρεπε να εκτονωθεί. Και όντως έγινε θηρίο.

«Θυμάστε καλά το όνομά της!» ειρωνεύτηκε.

«Τα πάω καλά με τα ονόματα».

Η γενίκευση την ημέρωσε λίγο. Ξανασηκώθηκε από το ντιβάνι και πήρε την κλειστή τσάντα από το πάτωμα. Την άνοιξε και έβγαλε μια φωτογραφία. Μου την έτεινε.

«Ιδού!»

Την πήρα στα χέρια μου, φόρεσα τα γυαλάκια πρεσβυωπίας –η πρεσβυωπία μου ευτυχώς διατηρείται στον ενάμιση βαθμό, μάλλον συμψηφίζεται με τη λίγη παλιά μυωπία– και την κοίταξα.

«Μια και, φαντάζομαι, είστε και φυσιογνωμιστής, θα καταλάβετε πολλά από το πρόσωπο που κοιτάτε».

Το «και» στην πρότασή της ειπώθηκε με ειρωνική έμφαση. Εμφανώς ήθελε να μου πει ότι με θεωρεί ξερόλα. Ασφαλώς έκανα πως δεν το πρόσεξα. Λες και δίναμε μάχη ανάμεσά μας στο να αγνοούμε και οι δυο τη δυνατότητα του άλλου να μας θίξει. Έσκυψα πιο προσεχτικά στη φωτογραφία.

Η φωτογραφία έδειχνε ένα συμπαθητικό, συνηθισμένο κοριτσάκι, μάλλον μελαγχολικό, στην άκρη ενός μικρού εξοχικού πάγκου, σε δάσος ή πάρκο. Μάλλον από ταξίδι κάπου στην Ευρώπη. Καθόλου υπέρβαρο όπως μου την είχε περιγράψει, έκλινε προς το κανονικό. Μου έκανε εντύπωση πως, παρά το ότι ο πάγκος ήταν μακρύς και άδειος, εκείνο καθόταν άκρη άκρη, σχεδόν έτοιμο να πέσει. Η ημερομηνία, γραμμένη πίσω, στη φωτογραφία, ήταν δέκα μήνες πριν.

Η Λένε με κοίταζε εξεταστικά με φλογισμένα και αγωνιώδη μάτια.

«Πώς σας φαίνεται;»

«Ποιο παιδάκι είναι;»

Έγινε θηρίο ανήμερο.

«Δεν πρόκειται για παιδάκι αλλά για αλόγα!»

Δε μίλησα, το πράγμα εξελισσόταν σοβαρό.

«Δε βλέπετε στο μάτι της την υποκρισία; Τον φθόνο;»

Έκανα πως έσκυπα περισσότερο για να περιεργαστώ τη φωτογραφία.

«Φθόνο προς ποιον;»

«Προς εμένα βέβαια! Εμένα που στέκομαι πιο πέρα, ενώ τη φωτογραφίζει ο πατέρας της. Μπροστά του προσποιείται την κακομοίρα, όταν όμως εκείνος δεν είναι παρών, βγάζει όλη τη χολή της γης».

Τίποτε απ' αυτά που της καταλόγιζε δεν αποδεικνυόταν στην εικόνα. Και σίγουρα δεν έμοιαζε με αλόγα· ήταν ένα, όπως είπα, κανονικό σε κιλά κοριτσάκι, έντεκα δώδεκα χρόνων. Αυτό τουλάχιστον δεν κρύβεται.

«Τι συνηθίζει να κάνει εις βάρος σας;»

«Κάθε λίγο και λιγάκι αρρωσταίνει, προκειμένου να προκαλέσει το ενδιαφέρον του μπαμπά. Να μένει ανήσυχος και αναστατωμένος κοντά της. Για να μη μένουμε μόνοι εκείνος κι εγώ όταν την παίρνουμε στις διακοπές μαζί μας».

«Με ποιον μεγαλώνει; Με ποιον ζει;»

«Με τη γιαγιά, αρκετά κοντά μας. Στην ίδια πολυκατοικία, αν είναι δυνατόν!...»

«Εκεί θα μέινετε και μετά τον γάμο;»

«Όχι, προς Θεού! Θα μετακομίσουμε στη Βουλιαγμένη».

«Και πόσο συχνά την παίρνετε τώρα μαζί σας;»

«Μια εβδομάδα το καλοκαίρι και κάποια Σαββατοκύριακα που πάμε εκδρομές».

«Είναι πολύ;»

«Αρκετό ώστε να μας χαλάσει όλο τον υπόλοιπο χρόνο. Δηλητηριάζει με πονηριά τη σχέση μας».

Ήταν ακατάβλητη· δε θέλω να πω μοχθηρή και κακιά, γιατί –δυστυχώς– στο επάγγελμά μας οφείλουμε να μη χαρακτηρίζουμε ηθικά τον αναλυόμενό μας. Έστω να το αποφεύγουμε όσο μπορούμε. Σφάλμα! Μεγάλο σφάλμα γιατί μας παραπλανά αυτή η υποχρέωση και μας απομακρύνει από τη δίκαιη διάγνωση, αφαιρεί από τον πελάτη κάθε ευθύνη, τον ξεμωραίνει, οι άνθρωποι διάολε δεν είναι μόνο υγεία ή αρρώστια, είναι και αρχές, αξίες, ευθύνη για την κατάσταση τους, ποιότητες. Ναι, υπάρχει κακία, υπάρχει επιλογή να είσαι μισάνθρωπος, έχεις καταλογισμό κι ας σε έχουν σακατέψει οι γονείς σου, κι ας είσαι εκ γενετής ανάπηρος, έχεις πάντα επιλογές. Δε γίνεται όμως εγώ τώρα να το κρίνω και είμαι αναγκασμένος να ακολουθώ τους κανόνες στους οποίους νεαρός απόφοιτος ορκίστηκα.

«Το έχετε συζητήσει με τον μέλλοντα σύζυγό σας αυτό;»

Προτίμησα να τον χαρακτηρίσω μέλλοντα σύζυγο, γιατί ήδη δε μου έβγαине να τον πω άνδρα, ή πολύ περισσότερο αγαπημένο, ή, ακόμη πιο άσχετο, εραστή. Το σενάριο που είχα να διανύσω με έστρεφε σε πιο οικογενειακά σχήματα, τόσο οικογενειακά που, αν τον χαρακτήριζα εραστή της, θα άρχιζε να θυμίζει αιμομικτικό περιστατικό. Ναι, ο

καημένος ο Θάνατος δεν ήταν παρά ένας μπαμπάς και για τις δυο κοπέλες που τον πλαισίωναν, όχι μονάχα για την κόρη αλλά και για τη μνηστή. Γι' αυτό η αιματοχυσία και ο αλληλοσπαραγμός. Όφειλα να κάνω υπομονή. Και υπομονή συχνότατα σημαίνει να κάνεις τον βλάκα.

«Το έχετε συζητήσει;»

«Με ποιον;»

«Με τον μέλλοντα σύζυγό σας», επανέλαβα.

«Ποιο;»

«Το πρόβλημα που αισθάνεστε ότι δημιουργεί στον δεσμό σας η κόρη».

«Δεν κάνουμε κι άλλη δουλειά! Είναι το κύριο θέμα της σχέσης μας».

«Τι λέει εκείνος;»

«Πως με λατρεύει, ότι πρόκειται για εντελώς άλλη σχέση η σχέση που έχει με την κόρη του, να κάνω υπομονή, θα με αποδεχθεί στο τέλος. Είναι ακόμη προσκολλημένη στη νεκρή μαμά της. Τέτοια!»

Μα είναι εντελώς εκτός ο τύπος! *Τα θέλει και τα παθαίνει*, φώναζα με τον νου μου. Τόσο χαζός, χωρίς προσωπικότητα, χωρίς σθένος, είναι φυσικό να προσφέρεται για υποκατάστατα, ως συμβολικός ρόλος, όχι για άνδρας. Η κόρη και η αγαπημένη του έχουν σίγουρα περισσότερο τσαγανό, γι' αυτό κρατάει γερά τούτο το τρίο. Το μόνο που στέκει από όσα της λέει είναι ότι τη λατρεύει, είμαι βέβαιος. Λέει αλήθεια, γιατί του πέφτει πολύ, μα πάρα πολύ, αυτή η ωραία, δυναμική, ζόρικη κοπέλα· όμως μια τέτοια κοπέλα δε θέλει λατρείες, θέλει έρωτα. Το να σε ενθρονίζουν θεό-

τητα του Ολύμπου και να σε προσκυνούν είναι απάνθρωπο. Τι να τους κάνει ένα ζωντανό, θερμό θηλυκό τους πιστούς; Προτιμά έναν δυνάστη, στο κάτω κάτω έχει περισσότερο ενδιαφέρον ο πόλεμος, ακόμη και η ερωτική σκλαβιά ενίοτε, από τα θυμιάματα και τις γονυκλισίες μπροστά στα πόδια της. Τα όντως ωραία πόδια της.

Όμως η καημένη η Λένε δεν ήταν ακόμη γυναίκα κι ας έδειχνε εντυπωσιακότατη. Ήταν μονάχα εν δυνάμει μοιραία και ώριμη. Μια άλλη εποχή της, μια άλλη, πρώιμη ηλικία της τρωγόταν με τα ρούχα της μέσα στο μόνιμο δράμα. Για τούτο τον λόγο θα κρατούσαμε στην υπόθεση τον χλωμό Θάνο, ώστε να δουλέψουμε τις αιτίες που την καθήλωναν στα παιδικά χρόνια της. Γύρευε μπαμπά και αδελφή προκειμένου να λύσει κάτι. Μπαμπά και αδελφή έψαχνε. Τι ακριβώς να λύσει; Την προτίμηση του φυσικού πατέρα σίγουρα, να γίνει η εκλεκτή του, αλλά τι συνέβη κάποτε και την είχε σταυρώσει σε τέτοια επιμονή και εμμονή;

Θα αναρωτηθείτε αν η ίδια τα γνώριζε όλα αυτά, τούτες τις σκοτεινές της επιθυμίες. Αν ήταν δηλαδή συνειδητή ή ασυνείδητη τούτη η αναζήτηση πρώιμων προβλημάτων με το πατρικό σπίτι της. Στο παρόν περιστατικό, ήταν ασυνείδητα, υποσυνείδητα ας πούμε, όπως επικράτησε πιο συχνά ο όρος. Όμως και τι μ' αυτό; Η δύναμη, η ώθηση των υποσυνείδητων, «άγνωστων» αναγκών λειτουργεί πιο σκληρά από εκείνες που ξέρουμε.

Η Λένε όταν έμενε μόνη αναζητούσε πατέρα, όταν ζευγάρωνε και ηρεμούσε από έναν προστατευτικό άνδρα κοντά της, γύρευε εραστή, ήταν μονίμως ανικανοποίητη και

λυπημένη, στο τέλος οργιζόταν με τη μοίρα της, έριχνε όλα τα φταιξίματα στο ταίρι της, όπως κάνουν τα παιδιά, και έψαχνε να του βρει ελαττώματα ώστε το ανικανοποίητό της να δικαιολογείται. Στην ανάγκη, επινοούσε για τον άνδρα σφάλματα. Αν δε δούλευε με τα παιδικά της κενά, ποτέ δε θα βρισκόταν άνδρας να ευτυχήσει μαζί του. Οι άνδρες κοντά της θα λειτουργούσαν στην ψυχολογία της σαν ένα καλειδοσκόπιο που όλο κινείται και αλλάζει σχήματα.

Όμως εδώ μπήκε και η Ρενάτα στη μέση. Έκανε δηλαδή η Λένε ένα τολμηρότατο βήμα μπροστά να πλησιάσει στην πάθησή της και η παθολογία της με μορφή ζήλιας πήρε φωτιά! Αν δεν υπήρχε η Ρενάτα, τον Θάνο θα τον είχε παρατήρει από πολύ πριν. Είναι η σχέση της και η μάχη της με τη Ρενάτα το αντικείμενο του πόθου της, το υπερβολικά σκοτεινό αντικείμενο του έρωτά της, ακριβώς γιατί είναι πολύ παλιό, αρχέγονο.

Έλεγε λοιπόν πως ο Θάνος: «Με λατρεύει, ακούραστα μου εξηγεί ότι η σχέση με την κόρη του είναι σχέση άλλου είδους, άλλο ο δικός μας έρωτας, να κάνω υπομονή, θα με αποδεχθεί, είναι ακόμη προσκολλημένη στη νεκρή μαμά της... Τέτοια!»

Έλεγε δηλαδή όλα τα ανόητα κλισέ –δίχως πραγματικό νόημα για τη συγκεκριμένη ιστορία–, κλισέ μιας κοινής λογικής που δεν είχε σχέση με την ψυχολογική πραγματικότητα. Τούτη η ρηχή κοινή λογική είναι που συντηρεί και επιδεινώνει γενικώς τα συναισθηματικά προβλήματα, προβλήματα και μπερδέματα που δεν εννοούνται με μια τέτοιου τρόπου προσέγγιση, είναι άλλου κόσμου, άλλου υλικού. Είναι σκοτάδι.

Για το ότι τη λάτρευε όντως, το συζητήσαμε ήδη το μάταιο του θέματος. Το ότι η σχέση Θάνου-Ρενάτας με σχέση Θάνου-Λένε ήταν άλλου είδους σχέση, αποτελεί την πιο άσχετη κουβέντα που άκουσα ποτέ. Ως προς τη Λένε τουλάχιστον –γιατί με τη Ρενάτα δεν έχω συζητήσει, μόνο εικασίες κάνω– οι σχέσεις τούτες είναι πανομοιότυπες. Είναι σχέσεις εξ αίματος συγγενικές. Η Λένε μπήκε στη ζωή του Θάνου ως κόρη, ως κόρη πεινασμένη, τραυματισμένη, οργισμένη, σαν άγγελος της αποκάλυψης που ήρθε να τιμωρήσει ένα αμάρτημα, να διεκδικήσει τα πρωτοτόκια, να διεκδικήσει το απόλυτο, το άνευ όρων και ορίων που απαιτεί ένα τετράχρονο κοριτσάκι από τον μπαμπά.

Το γεγονός ότι έκανε σεξ μαζί του ήταν μονάχα ένα παιχνίδι αναπόφευκτο που της επέβαλε η σημερινή ηλικία της, της αστυνομικής μόνο ταυτότητας, και που δεν είχε καμιά σχέση με τις ψυχικές της ορμές. Έκανε σεξ για να κερδίζει την πατρική αγκαλιά του, την αγκαλιά που ακολουθούσε μετά τον οργασμό.

Όμως να που έπεσε σε άλλη κόρη, και μάλιστα ορφανούλα, μικρούλα, αδικημένη, εξ αίματος αληθινού, άρα πάνοπλη. Είναι σχεδόν σίγουρο πως τούτη η «ατυχία» συνιστά και τον λόγο που παρέμενε στη σχέση, θα το ξαναπούμε, που δέχθηκε το ακριβό μονόπετρο των αρραβώνων τους, που την έκαιγε ο χλιαρός δεσμός με τον χλιαρό άνδρα, που κατέληγε έξαλλη, άρρωστη, αναστατωμένη στο ντιβάνι μου. Διότι περισσότερο από την πατρική αγκαλιά χρειαζόταν τον πόλεμο, έναν παλιό στη ζωή της πόλεμο που δεν είχε ολοκληρωθεί, που δεν είχε τελειώσει, που δεν είχε φτάσει τό-

τε στη δική της νίκη, στη δικαίωση· αντιθέτως. Όχι μόνο βρήκε μπαμπά στον αρραβώνα της, αλλά βρήκε και μισητή αδελφούλα. Και ο κόμπος έδεσε σφιχτά.

Έχουμε ξαναπεί τον κανόνα που εκτιμώ ιδιαίτερα: Ό,τι δε λύνεται κόβεται. Όμως πριν φτάσω στις υποστηρικτικές τακτικές μου για το κόψιμο, θέλω να προσπαθήσω με τον πελάτη μου τα πάντα, όσο περισσότερα μπορούμε, για να τον λύσουμε.

«Κάνε υπομονή... Θα σε αποδεχθεί...» της έλεγε!

Το πιο αστείο και το πιο αξιοθρήνητο από τη σκέψη του Θάνου της...

Τι σχέση είχε η υπομονή και τι η αποδοχή της Λένε από τη μικρή του κόρη με αυτό που συνέβαινε θορυβωδώς κάτω από τη μύτη του; Η Λένε ασφαλώς και θα έκανε το παν ώστε να μην την αποδεχθεί η Ρενάτα, δεν ήθελε την αποδοχή της, ήθελε τη μείωσή της, τον υποβιβασμό, την ήττα, τη συντριβή της. Όχι, δεν ήθελε να κάνει ειρήνη με την προγονή της, ήθελε να την κατατροπώσει. Πόσο σκληρό για το μικρό κοριτσάκι... Και πόσο φταίει και ο χαζός ερωτευμένος πατέρας της που της έφερε έναν εχθρό μέσα στο σπίτι! Ο άνθρωπος είχε μείνει διανοητικά σε κάποιες μαυρόασπρες ελληνικές ταινίες, που έβλεπε με τη γιαγιά του, τις Κυριακές, σε επανάληψη στην τηλεόραση. Όταν ο ωραίος χήρος ξαναπαντρευόταν κάποτε, προκειμένου να έχει ο ίδιος σύντροφο αλλά και καινούργια μητέρα το ορφανό παιδάκι του. Το παιδί στην αρχή αρνιόταν, αλλά ο αγγελικός χαρακτήρας της κοπέλας το κέρδιζε έπειτα από στοργικές και γλυκύτατες συμπεριφορές, και ζούσαν μαζί ευτυχισμένοι οι

τρεις τους. Η βίλα τους είχε κι έναν υπέροχο κήπο. Τα πάντα σαν ανοιξιτιάτικη καρτ ποστάλ. Φαντάζομαι και τη γλυκανάλατη μουσική υπόκρουση στον νου του.

Τι σχέση είχαν αυτές οι δακρύβρεχτες αρχαίες ταινίες με το ταμπεραμέντο της Λένε; Η Λένε δεν ήθελε να την αποδεχθεί η Ρενάτα, ήθελε να την εξολοθρεύσει. Η υπομονή δεν ήταν ούτε του τύπου της ούτε της ψυχολογικής ηλικίας όπου κινούνταν ακόμη, τρελαμένη από αδημονίες στο «εδώ και τώρα».

Όσο για τη νεκρή μαμά, με την οποία ήταν προσκολλημένη, όπως έλεγε ο ζωντανός μπαμπάς της, ουδόλως τη συνέδεε η μικρή με τη Λένε. Καμιά σχέση η νεκρή μαμά που ζούσε μέσα της με τούτη τη στριμμένη κακιά γυναίκα που εισέβαλε στη λυπημένη ησυχία τους και τους δημιουργούσε συνεχώς επεισόδια ενώ ήταν τόσο ξένη. Δεν τις συνέκρινε, δεν τις συνέδεε, καταλάβαινε και διαισθανόταν πολύ περισσότερα από τον αφελή μπαμπά.

Ευτυχώς που η Λένε δε μου ζήτησε να συναντήσω τον Θάνο. Είναι κάτι που καμιά φορά μού το ζητούν οι ερωτευμένες πελάτισσές μου. Όμως εκείνη όχι, δεν το ζήτησε, και ευτυχέστατα! Θα έπληττα φριχτά μαζί του, είμαι σίγουρος. Δεν επιτρέπεται και να καπνίσω κατά τις συνεδρίες, εγώ δηλαδή το έχω απαγορεύσει σ' εμένα, αν και φοβάμαι πως στη δική του περίπτωση θα έκανα εξαίρεση γιατί θα με λυπόμουν, μαζί του θα έκανα ντουμάνι το δωμάτιο.

Δεν υπάρχει χειρότερο από το να έχεις να κάνεις με κουτό άνθρωπο σε συνεδρία. Είναι απελπιστικό. Η ψυχανάλυση απευθύνεται σε έξυπνα πλάσματα, ας είναι όσο τρελά θέ-

λουν, όσο ανυπόφορα, όσο αρνητικά και δύσκολα, κουτά να μην είναι. Ευτυχώς έχω προσέξει πως ούτε οι κουτοί τα βγάζουν πέρα στις συνεδρίες και σύντομα εγκαταλείπουν και σ' αφήνουν ήσυχο. Το ότι η βλακεία είναι το πιο ανίκητο πουθενά δε βοά, δεν ουρλιάζει τόσο όσο σε ένα γραφείο ψυχολόγου.

Στην τέταρτη συνάντησή μας άρχισα να τη ρωτώ για τα παιδικά της χρόνια. Διακριτικά και σιγά σιγά, πού και πού ανάμεσα σε άλλα, άρχισα να τη ρωτάω για το «τότε». Φοβόμουν ότι θα συναντούσα σθεναρή αντίσταση και πρόσεχα.

«Τα παιδικά χρόνια, το νησί των θησαυρών για τους ψυχαναλυτές!» ειρωνεύτηκε.

«Ακριβώς», παραδέχθηκα. Δε με έπαιρνε άλλωστε τίποτε άλλο.

«Σας ακούω! Τα έχω διηγηθεί άπειρες φορές σε ντιβάνια και ξέρω καλά το μάθημα».

«Επανάληψις, μήτηρ πάσης μαθήσεως», ξεστόμισα το πιο τετριμμένο κλισέ που υπάρχει. Τόσο τετριμμένο που την αποστόμωσα, δεν το περίμενε από μέρους μου. Δεν καταδέχθηκε ούτε να με σαρκάσει, δεν άξιζε.

«Πόσα χρόνια διαφορά έχετε από την αδελφή σας;»

«Μα δε σας είπα ότι έχω αδελφή!» Σχεδόν τινάχτηκε με την ερώτηση, μια ερώτηση τόσο απλή και συνηθισμένη σχεδόν την εκτίναξε. Θα μπορούσα να κάνω τον έξυπνο και να πω το ειλικρινές, ότι είναι ολοφάνερο για μένα ότι υπάρχει μια αδελφή στη ζωή της, αλλά το απέφυγα. Θα ήταν

φτηνό να πάρω τόσο γρήγορα το αίμα μου πίσω μετά την μπουρδα που ξεστόμισα για την επανάληψη και τη μητέρα της μαθήσεως.

«Αναρωτιέμαι μόνο... Έχετε;»

«Ναι, έχω».

«Πόσα χρόνια πιο μεγάλη;»

«Σας είπα εγώ πως είναι μεγαλύτερη;»

«Τυχαία το είπα», απάντησα, ενώ δεν το είπα τυχαία. Ας θριαμβολογούσα μονάχα προς τον εαυτό μου κι ας το έπαιζα ταυτόχρονα ταπεινός.

Έπεσε σιγαλιά.

«Με περνάει πέντε χρόνια και τρεις μήνες. Θα έλεγα τρεις μήνες παρά δώδεκα μέρες».

«Μετράτε με πολλή λεπτομέρεια τη διαφορά».

«Έτσι!»

«Συμβαίνει στα μικρά παιδιά, δίνουμε άλλωστε μεγάλη σημασία στα γενέθλια και στις γιορτές γενεθλίων».

«Εμένα δε μου κάνανε γενέθλια».

Αυτό το λαβράκι δεν μπορούσα να το είχα προβλέψει.

«Και γιατί παρακαλώ;»

«Γιατί έλεγαν γεννήθηκα τη μέρα που πέθανε η μητέρα του μπαμπά και προτιμούσε να κάνει μνημόσυνα».

«Την αγαπούσε τη μητέρα του ο μπαμπάς σας;»

«Τη λάτρευε! Τρελά!»

«Την έλεγαν Ελένη;» Θυμόμουν πως το Ελένη ήταν το όνομα της μάνας της μητέρας της, αλλά ήθελα να ξανασυζητήσουμε για τις βαφτίσεις.

«Όχι. Την έλεγαν Φωτεινή».

«Έτσι βάφτισαν και την αδελφή σας».

«Ναι, Φωτεινή, τη φωνάζουν Κλαίρη».

«Έτσι συμβαίνει συνήθως με τα πρωτότοκα κορίτσια, είναιί έθιμο να τους δίνουν το όνομα της μάνας του μπαμπά». Δεν ξέρω γιατί, αλλά μου φάνηκα σαν να προσπαθούσα να την παρηγορήσω, να της δώσω εξηγήσεις που θα την αλάφρωναν. Ξέρω μάλλον, αλλά δεν περίμενα να με κυριεύσει τόσο απλοϊκά η ανθρωπιά μου.

«Είναι και που η Κλαίρη έμοιαζε λέει πολύ στη γιαγιά».

«Εσείς σε ποια μοιάζετε;»

«Σε κανένα!»

«Μοιάζετε στη Σουηδέζα που ερωτεύτηκε ο πατέρας σας στη Ρόδο».

«Λάθος κάνετε. Η Σουηδέζα ήταν μελαχρινή».

«Και είναι η Κλαίρη όμορφη όσο εσείς;»

Ένας ερασιτέχνης ψυχολόγος θα περίμενε εδώ μια έκρηξη αντιπάθειας κατά το ως τώρα ιστορικό της Λένε – και τον ψυχολόγο παριστάνει ο καθένας μόλις διαβάσει κάποιο βιβλίο εκλαϊκευμένης αυτογνωσίας. Η ψυχολογία είναι από τις επιστήμες που νομίζει κανείς πως κατέχει με το τίποτα· όλοι παριστάνουν τους ψυχολόγους, ιδίως οι ψυχασθενείς. Θα περίμενε λοιπόν πως η Λένε με τούτη την ευκαιρία θα έβγαζε όλα τα αρνητικά της αισθήματα για την αδελφή της, και μάλιστα άμα αφορούσαν στην εξωτερική της εμφάνιση.

Οι γυναίκες, ως πασίγνωστο, δίνουν μεγάλη σημασία στην ομορφιά των άλλων γυναικών και τα εσωτερικά τους αισθήματα επηρεάζουν τις περιγραφές και τη γνώμη τους για την όψη των ομόφυλών τους. Είναι η Κλαίρη όμορφη

και μάλιστα όσο η ίδια η Λένε; Ερώτηση-μαχαίρι θα μπορούσε να τη χαρακτηρίσει κανείς. Κι όμως...

«Α, η Κλαίρη είναι κάτι άλλο!...»

Η φωνή της ακούστηκε αλλαγμένη και απαλή, σαν να της πέταξαν ξάφνου στην αγκαλιά ένα τρυφερό μωράκι. Μια μικρή νεράιδα. Ακολούθησε σιωπή, όχι αιχμηρή σιωπή όπως οι άλλες μας, αλλά κάτι σαν να παρακολουθούσαμε πούπουλο που μετεωρίζεται αργά μέσα στο δωμάτιο.

«Δηλαδή;» αναγκάστηκα να ρωτήσω όταν η σιωπή παραινεόταν και η περιέργειά μου φούντωνε.

«Την Κλαίρη δεν μπορείς να την περιγράψεις», συνέχισε με την ίδια καλή φωνή και με νοσταλγία. «Δεν μπαίνει σε περιγραφές η Κλαίρη. Δεν ξέρει κανείς αν είναι όμορφη ή όχι, γιατί είναι συναρπαστική!»

«Πώς το εννοείτε;»

Άρχισε ένας μονόλογος ήρεμος που θα μπορούσες να τον καταγράψεις και σαν ποίημα. Την άκουγα με προσοχή, προς στιγμήν υποπτεύτηκα μήπως κοροϊδεύει, μήπως ενέχει τούτος ο ύμνος μια ειρωνεία, όμως όχι, ήταν αγνός, ειλικρινέστατος. Μιλούσε για την προσωπικότητα της αδελφής της σαν να μιλούσε για άγγελο. Για ένα μοναδικό πλάσμα, τόσο καλό, τόσο γενναιόκαρδο, τόσο σημαντικό, που δεν μπορούσε παρά να είναι ο καθένας ερωτευμένος μαζί του. Όμως η Κλαίρη δεν ήταν για τα ανθρώπινα μέτρα, διηγιόταν, μπορούσε να είναι γλυκά αυτάρκης, μια αγία, μια κοπέλα σαν νύμφη Θεού.

«Η αδελφή σας σας αγαπάει όσο εσείς;»

«Μ' αγαπάει ακόμη περισσότερο», έσβησε η φωνή της

συγκινημένη. «Εκείνη ξέρετε μπορεί να αγαπάει. Έχει το χάρισμα της αγάπης...»

Ήθελα τότε να τη ρωτήσω αν θεωρεί χάρισμα την ικανότητα στην αγάπη, αν η ίδια μπορεί να αγαπάει το ίδιο. Ήταν μακριά όμως από τη φάση της δουλειάς μας μια τέτοια συζήτηση και ήταν πρόωρο για την ψυχανάλυσή της. Κάτι τέτοια τερματίζουν μια θεραπεία στο ντιβάνι μου, δεν είναι να τα πάνεις απ' την αρχή. Άλλωστε, ο πελάτης μου, ο κάθε πελάτης μου, δύσκολα θα ξέρει να μου απαντήσει. Ποιος εξάλλου ξέρει;...

Αυτή τη φορά σηκώθηκε να φύγει όταν έφτασε η ώρα με εντελώς άλλο ύφος από τις προηγούμενες συνεδρίες μας. Πολύ μαλακωμένη, σχεδόν φωτεινή. Μου χαμογέλασε γλυκά και τίμια χωρίς τη συνηθισμένη της φιλαρέσκεια ή εξυπνακίστικη ειρωνεία και βγήκε από το γραφείο κλείνοντας την εξώπορτα τόσο μαλακά που δεν ακούστηκε.

Θα μπορούσα να είμαι μπερδεμένος με την εξέλιξη. Στην αρχή της καριέρας μου θα ήμουν σίγουρα μπερδεμένος. Όμως τώρα πια έχω περάσει αιώνες στην ξεχαρβαλωμένη πολυθρόνα μου δίπλα στο ντιβάνι. Γνωρίζω να περιμένω ότι κάποιος μπορεί να μη μισεί ένα πρόσωπο αλλά τη σχέση κάποιου τρίτου με το πρόσωπο τούτο που μπαίνει ενδιάμεσα σαν σφήνα. Και ύστερα, αγγελικοί χαρακτήρες, όπως πρέπει να είναι η άγνωστη όσο μυθική Κλαίρη, έχουν τη μαγική ικανότητα να μεταμορφώνουν ακόμη κι εκείνους που, ανθρωπίνως, θα έπρεπε να τους εχθρεύονται.

Υπάρχουν προσωπικότητες πάνω στους οποίους τα ευρήματα της ψυχολογικής επιστήμης δεν έχουν καμιά αξία,

καμιά επίδραση. Ούτε τραύματα, ούτε κακοποιήσεις τις αγγίζουν, η αγνότητα είναι άτρωτη. Θα έλεγα μάλιστα ότι, σε κάποιο ποσοστό, τέτοιες προσωπικότητες καθαρίζονται, λάμπουν και χαρίζουν χαρά τόσο περισσότερο όσο πιο σκληρό υπήρξε το παρελθόν τους.

Συλλογίζομαι πότε πότε, και ακριβώς επειδή ασκώ την επιστήμη μου, πως η υπερβολική υπέρβαση, που θέτει ως πρόταση ζωής ο χριστιανισμός, δεν είναι απαραίτητως ένας ανέφικτος ρομαντισμός, αλλά στοιχείο τερματικό και δυνατότητα της ανθρώπινης φύσης.

Μια σειρά συναντήσεων ανάμεσα σε έναν μεσήλικο ψυχο-
θεραπευτή και μια νεαρή γυναίκα που υποφέρει από τα
πάθη της ζήλιας. Εκείνος σημειώνει για το περιστατικό:

Επειδή κι εγώ έχω ζηλέψει πολύ στη ζωή μου, γνωρίζω το
μαρτύριο. Μιλάμε για σφαγείο, για φωτιά που τρώει σωθικά, εσωτε-
ρικά όργανα, τον μεταβολισμό σου. Μερίδα της ιατρικής επιστήμης
θεωρεί ότι η ζήλια ευθύνεται για οργανικές αρρώστιες, για κακοή-
θειες. Ο μαύρος σπόρος της φυτεύεται σε κάθε κύτταρο, στα δόντια,
στα μαλλιά, στα νύχια. Παραλογίζεσαι, εξευτελίζεσαι. Καταντάς
γελοίος κι επικίνδυνος για σένα και τους άλλους. Συγγενεύει στενά
με το μίσος, και το μίσος είναι ταυτοχρόνως το έγκλημά σου και
η τιμωρία σου.

«Θεραπεύεται;» με ρωτούν εναγωνίως οι ασθενείς μου. Πότε
ναι, κάπως, πότε όχι, είναι δύσκολο! Χρειάζεται και κάποιο θαύμα
ο ψυχολόγος για βοηθό του, όπως σε κάθε θεραπεία άλλωστε.
Ευτυχώς που τα θαύματα συμβαίνουν.

Όμως η ζήλια είναι η πιο ικανή προξενήτρα. Οι μοιχείες φτάνουν
σε πυρακτωμένα πάθη όσο υφίσταται σύζυγος. Έτσι και βγει διαζύ-
γιο και ο αντίζηλος εκλείψει, έτσι και το πεδίο μαχών καταλαγιάσει
σε λιβάδι ειρηνικό, η φλόγα υποχωρεί, σβήνει ίσως.

Μια ψυχοθεραπεία πρέπει να είναι αγωγή φωτεινής ειλικρίνειας,
πορεία προς την επίγνωση και την καλοσύνη. Μακριά από εμένα η
ηθικολογία και δεν το παίζω ιεροκήρυκας, αλλά η καλοσύνη είναι
ελευθερία.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-1723-3

ΚΩΔ. ΜΗΧ.ΣΗΣ. 19102

ΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΜΕ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ